

నాటకాలు

భక్తి,జ్ఞాన,పురాణ,జానపద

మీరాభాయ్

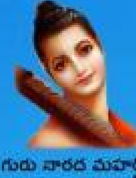

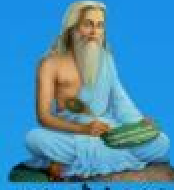
సదాశివ సమారంభాం

గురు దక్షిణామూర్తి

గురు వేదవ్యాస మహర్షి

గురు శుక మహర్షి

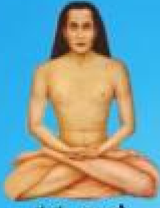

గురు నారద మహర్షి

గురు వాల్మీకి మహర్షి

గురు శ్రీకృష్ణ

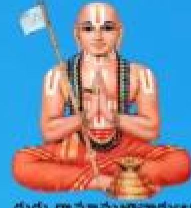
శంకరాచార్య మధ్యమాం

గురు దత్తాత్రేయ

గురు బాబాజీ

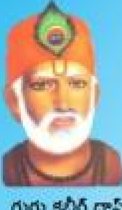

గురు గౌతమ బుద్ధ

గురు ఆదిశంకరాచార్య

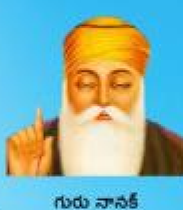

గురు రామానుజాచార్యులు

గురు జ్ఞానేశ్వర్

గురు రవిదాస్

గురు కబీర్ దాస్

గురు చైతన్య మహా ప్రభువు

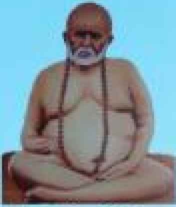

గురు నానక్

గురు రాఘవేంద్ర స్వామి

గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి

యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతాం

గురు త్రైలింగ స్వామి

గురు లాహిరి మహాశయ

గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి

గురు వివేకానంద

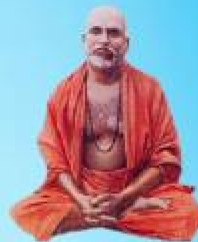

గురు సాయి బాబా

గురు అరబిందో

గురు రమణ మహర్షి

గురు యోగానంద

గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద

గురు మళయాళస్వామి

గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి

గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య

వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంధాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంధాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకి దాదాపు **5000** పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా http://www.new.dli.ernet.in), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ వెబ్ సైట్(https://www.google.co.in), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(http://www.microsoft.com) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంధాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: http://www.new.dli.ernet.in లేక http://www.dli.ernet.in
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంధపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020010006242

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం **ఉచితంగా eBook** రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

Sai**R**eal**A**ttitude**M**anagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయినాధ పాద సమర్పణమస్తు *

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

http://www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India: Inc ×

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home | Vision | Mission | Goals | Benefits | Content Selection | Current Status | People | Funding | Copyright Policy | FAQ | RFP

Books Journals Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title: Ramayanam
Author:
Year: to
Subject: Any Subject
Language: Telugu
Scanning Centre: Any Centre
Clear | Search

Presentations and Report
Statistics Report
Status Report
Feedback | Suggestions | Problems | Missing links or Books

Click here for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

DLI

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

Click Here to know More about DLI New!

Books	Journals	Newspapers	Manuscripts
Rashtrapati Bhavan CMU-Books Sanskrit TTD,Tirupathi Kerala Sahitya Akademi	INSA	Times of India Indian Express The Hindu Deccan Herald Eenadu Vaartha	Tamil Heritage Foundation AnnaUniversity NEW!

Title Beginning with.

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Author's Last Name

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Year

1850-1900	1901-1910	1911-1920	1921-1930	1931-1940	1941-1950	1951-

Subject

Astrophysics	Biology	Chemistry	Education	Law	Mathematics	Mythology	Religion	For more subjects...

Language

Sanskrit	English	Bengali	Hindi	Kannada	Marathi	Tamil	Telugu	Urdu

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

Intended for Stage Drama.

మీరాబాయి

(ఆఱంకముల నాటకము.)

కర్త:

బ్రహ్మశ్రీ నూకల సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

ప్రకాశకులు:

కాళహస్తి తమ్మారావు అండు సన్సు

ప్రింటర్సు, పబ్లిషర్సు, అండు బుక్సెల్లర్సు, రాజమండ్రి.

 [illegible] 1945 [వెల 1-4-0

ప్రకటన.

ఈ నాటకమును ముద్రించుట, ప్రదర్శించుట, స్క్రీను చేయుట రికార్డు తీయుట వగైరాలు మా వ్రాతపూర్వకమైన అనుమతి లేని దే, ఎవరును చేయరాదని యిందుమూలముగా తెలియజేయుడమైనది. ఈ నియమములు అతిక్రమించినవారు మేము చేయు సివిల్ క్రిమినల్ చర్యలకు బాధ్యులగుదురు.

ఇట్లు,
కాపీరైటు హక్కుదార్లు
కాళహస్తి తమ్మారావు అండు సన్సు,
రాజమండ్రి.

ఇందలి పాత్రములు.

—♦ పురుషులు ♦—

రాణాకుంభుడు :—కథానాయకుడు.

జయమల్లుడు :—మీరాతండ్రి.

దయానందుడు :—యోగి

మదనసింగ్ } వార్తాహరులు.
పృథ్వీసింగ్ }

శివనాథభట్టు } పౌరులు.
సదానందుడు }

కామిశెట్టి :—

—♦ స్త్రీలు ♦—

మీరాబాయి :—కథానాయకురాలు.

పీరాబాయి :—మీరాజనని.

సుగుణాబాయి :—మీరా ఆడబడుచు.

నళిని :—మీరాచెలికత్తె.

సుందరమ్మ :—

వృద్ధురాలు :—భిక్షుకురాలు.

శ్రీరస్తు.

మీరాబాయి

ప్రథమాంకము.

మొదటి రంగము—రాచనగరులో కృష్ణమందిరము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనామసంకీర్తన మొనరించుచు దయానందయోగి—అనుబంధము—1)

దయా:—(స్వగ) ఆహా! భోగపరాయణులు, శ్రీమంతులునగు క్షత్రియుల గర్భమున నుద్భవించియు, బదియాఱువత్సరములైనఁ బైఁబడకయుండే, విజితేంద్రియులగు మహామునులకునైతము దుర్లభంబులగు భక్తివైరాగ్యముల సముపార్జించుకొని, మూర్తీభవించిన సద్గుణపుంజమేయనఁ దనరుచున్న మీరాబాయి, హిందూసుందరీమణులకెల్ల మార్గదర్శినిగదా! అక్కన్యాజన్మముచేత క్షత్రియకులమెల్లఁ బునీతమైనది—తల్లిదండ్రులగు వీరాజయమల్లులు ధన్యులయిరి. రాథోరు రాజవంశమెల్ల నామెను జూచి గర్వింపవలసినదే!

సీ. మందాకినీ దివ్య ♦ మందవీచికలందు
లలిఁ దూఁగు నాయిందు ♦ కళలభాతి
గ్రీష్మకాలోద్భవ ♦ పుష్పసౌరభయుక్త
వనవీథిఁ జరియించు ♦ పవనుఁబోలె

సాంధ్యరాగాంచిత ♦ సౌందర్యవిస్ఫూర్తిఁ
ప్రకటించు మేఘమా ♦ లికలపగిది
మాతశ్ఛాదనమునఁ ♦ జొక్కనకలకంఠ
కంఠనిర్గత శ్రావ్య ♦ గానమట్లు
గీ. భళిర! సుందరంబును, సుఖ ♦ ప్రదముఁ గాంతి
మంతమును, మధురమ్మునై ♦ భక్తురాలి
తనువు—సద్వర్తనంబును ♦ దర్శనంబు
పాటయు నమరి, జనవుతుల్ ♦ పడయుఁగలుగు.

ప్రజలెల్లరు నామెయొక్క సచ్చరితంబును గాథలుగ వాకొను చుండఁ బలుమారు లాకర్షించితిని. సామాన్య స్త్రీచందమున నామె పేదసాదలతోఁగలసి, విఠలదేవుని భజించుచు వీధులఁ బడి పోవుచున్నపుడు ప్రత్యక్షముగఁ జూచితిని. కాని, నే నింత వరకు నామెతో ముచ్చటింపలేదు. తఱువాతనే, యామె యీ భజనమందిరమునకుఁ బ్రార్థనసేయవచ్చునని తెలిసికొని, యామెతో సంభాషించు నుత్సాహ ముతో నరుదెంచితిని. (కొంచెమాగి) అదే! రాచనగరులోని మంగళవాద్యమ్ములు వినఁబడుచున్నవి. (ఆకసమువంకఁ జూచి) సూర్యోదయకాల మాసన్నమయినది. అప్పుడే పురవీధులందు సందడులెట్లు క్రందు కొన్నవో! భాస్కరాగమనము ప్రజలలో నెంతసంచలనముం బుట్టించుచున్నదో!

సీ. కానుక లర్పింపఁ ♦ గాఁబోలు! గొల్లలు
పాలకుండలతోడఁ ♦ బయనమయిరి!
మేల్కొల్పు గీతముల్ ♦ వినిపింపఁ గాఁబోలు!
పక్షులు తమగూండ్లు ♦ బాయుచుండె!

సుదతులు కాంభోలు ! ♦ చూడ వేడుకపడి
చెఱువుగట్టులపైని ♦ జేరినారు !
స్వాగతంబీయంగ ♦ వాంఛించికాంభోలు !
తమ్మికుంపులవెల్లఁ ♦ దలలనెత్తె !

సీ. ప్రాగ్దిశాంగన నోముల ♦ పంటయనఁగ
సూర్యుఁ డాకసంబునఁ బొడ ♦ సూపినంత
జనుల కోలాహలంబులు ♦ వంతరల్లె
జగము మేల్కాంచెఁ జీకటుల్ ♦ సమసిపోయె.

భక్తురాలగు మీరాబాయి యింకను దృగ్గోచరముగా లేదు. నిద్రనుండి పెందలకడనే యామె లేచునని వినియుంటిని— నేఁడీ భజనమందిరమున కరుదెంచుటలోఁ దడయుట కేమికారణమో ! (ఇంచుక సేపాగి) అహా ! నే నెంతపుణ్యాత్ముఁడను ! మూర్తీభవించిన భక్తిరసమో, లేక యిలకవతరించిన భారతి యోయనఁ దనరుచు, మంజులమధురాలాపమొనరించుచు నిటు వచ్చుచున్న యా సుందరీమణియే మీరాబాయి !

చ. కమల దళాంచితంబులయి ♦ కాంతులనీనెడు కన్నులందు శాం
తము తోణుకాడ-భక్తికి-ని ♦ ధానముగా వెలుఁగొందుమోమునం
దమరఁగ మందహాసము-ల ♦ తాంతములం గొనివచ్చునామె-గా
నము మధురమ్ము, శ్రావ్యమును ♦ నవ్యమునై, వినవయ్యోవియ్యెడన్
సాధుసందర్శనము సకలభాగ్యప్రదముకదా !

(అంతఁ జేతఁ బూలసెజ్జను బట్టుకొని, మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా :—(దయానందు నుద్దేశించి, తనలో)అహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! నేఁటితో నా నోములు ఫలించినవా ? నా జన్మ తరించి

నదా? గతరాత్రి స్వప్నమున రంఛోడదేవుడు సాక్షాత్కరించి, "యచిరకాలములో సద్గురుపాదసంసేవాభాగ్యము నీకుఁ బ్రాపింపఁ గలద" ని నుడివెను. ఆ గురుదేవుఁ డీతఁడేకాఁబోలు! (ప్రకా) ఓ భక్తాగ్రగణ్యా! దాసురాలిదే భక్తిపురస్సరముగాఁ బ్రణమిల్లు చున్నది—అనుగ్రహింపుఁడు. (అని పూలసెజ్జను గ్రిందఁబెట్టి నమస్కరించును.)

దయా:—పాండురంగ పాదారవిందసేవాసద్భాగ్యప్రాప్తిరస్తు. కుమారీ! మీరా! తరువాతనే యిటకువచ్చి, నీ దర్శనముకొఱకు వేచియున్నాను.

మీరా:—మహాత్మా! ఈ దాసురాలి కెడ నిర్హేతుకకరుణా శయమును వ్యక్తపరచిన భక్తశేఖరులగు మీ వృత్తాంతము వినుటకు హృదయము వేగిరపడుచున్నది. అనుగ్రహింతురా?

దయా:—అమ్మా! నే నొకసన్యాసిని. నన్ను "దయానందుఁడ" ని యెల్లరు వ్యవహరింతురు. బాల్యముననే పరమేశ్వరానుగ్రహమున భక్తివైరాగ్యము లలవడఁజేసికొని, పుణ్యక్షేత్రములం గ్రుమ్మరుచు నే నెఱింగినసూక్తులను ప్రజలకు బోధించుచుఁ గాలము వెళ్ళఁబుచ్చుచున్నాను. నే నీ మార్వారు దేశమునకువచ్చి మాసము దినములయినది. నీ పవిత్రచరిత్రమును బ్రజలమూలమున విని, నిన్ను జూచి, నీతో ముచ్చటింపఁగోరి యిప్పు డిటకు వచ్చితిని.

మీరా:—మహాత్మా! యోగిపుంగవా!

మ. పరలోకాంచిత నిత్యసౌఖ్యమె మదిన్ ♦ వాంఛించి, సంసారమున్
బరివర్జించి, విరాగివై, వినుత స ♦ ద్భక్తాగ్రగణ్యుండవై
పరమాత్ముండగు పాండురంగని సదా ♦ బ్రార్థించుచున్నట్టి నీ
వరు దేఱందరియించె నీ గృహము—నే ♦ నానందమున్ బొందితిన్.

సాధుసందర్శనము -సకలార్థసాధకము-దురితహరణము- సంతోషప్రదము అని పెద్దలు చెప్పుదురు.

దయా —తల్లీ! యౌవనవతివగు నీకీభక్తివైరాగ్యము లల వడుట పూర్వజన్మమునఁజేసిన పుణ్యావశమున నైయుండును. మహా రాజపుత్రివయ్యు, వెలగల వలువలఁగొల్లక, యాభరణములను ధరింపక, భోగలాలసవుగాక, నిట్లుపేదకైనడ సామాన్యవస్త్రములను ధరించి, పాండురంగ పదారవిందసేవామృతాస్వాదనాసక్తచిత్తనగుచున్న నీ చరితము సర్వజనసంకీర్తనీయముగదా!

మీరా :—స్వామీ! దయానందా! తనువులు క్షణభంగురములు, బుద్బుదప్రాయములు-యౌవనము ఝరీవేగతుల్యము, మరణ మనివార్యము - నిత్యము - నిర్మలమునగు జీవనముగోరువారిహలోక వాంఛలకులోనుగాను, సుఖములకు ముందంజవేయరు భోగములకా శక్తిఁజెందరు మీరెఱుంగని పరమార్థమేమున్నది. ? యోగివరేణ్యా!

సీ॥ వసియించుటకునవ్య ♦ భర్త్యహర్మ్యము లేల ?
  ఈయదే బూరుహ ♦ చ్ఛాయసుఖము
ధరియించుటకుఁ జారు ♦ తరభూషణము లేల ?
  తనరి వే నవల తాం ♦ తిములు మేన!
ఆరగించుటకయి ♦ క్షీరాన్నమదియేల ?
  తృప్తినందెద పండ్లు ♦ తినఁబొట్ట!
శయనించుటకుఁబూల ♦ శయ్య లేవలయునా ?
  చాపరాబండలు ♦ చాలవొక్కొ!
గీ. మరణమాసన్నమైనప్డు ♦ మనుజుఁ డొకఁడె
  చనెడు గ్రహచారముండ, సం ♦ సారమేల!
శాశ్వతముకాని జగతి సం♦ చారమేల ?
సర్వలోకేశు మరచి వి ♦ చారమేల ?

దయా :—(తనలో) ఆహా! అస్మదీయాదులకుఁగూడ దుర్లభం బగు మహత్తర విజ్ఞానసంపద యీామె కలవడినదికదా! (ప్రకాశ) కుమారీ! మీరా! నీపలుకులు విజ్ఞానశోభితములుఁ సత్యసమన్విత ములు - సర్వజన సమాదరణీయములు. నీభక్తి ప్రశంసార్హము.

మీరా :—దేవా! జన్మసాఫల్యము నశయుటకు భక్తియే కదా ప్రధానము! నిశ్చలభక్తి భావముతో - భవపాశమునఁ జిక్కు వడక, భగవంతునిభజించు - పవిత్రుఁడే చరితార్థుఁడగదా!

దయా :—అమ్మా! నిజము - నీవు చెప్పినదెల్ల నిజము

మ. జనసంబంధినదాది మానవుఁడు దా • సాఫల్యమాశించు దో-
దనువుల్ బుద్బుదసన్నిభంబులని స్వాం • తంబందు భావింపుమన్
దనయిల్లంచును, వాకిలంచును వృథా • తాపత్రయంబూన కా
ఘనమా కేశవనామ సంస్మరణముం గాంక్షించి చేయుందగున్.

మీరా :— దేవా! తావకీయ దివ్యబోధసుధ నాస్వాదించి, ధన్యనైతిని. నేఁటినుండి నాకు మీరుగురువులు - మీ యుపదేశాను సారముఁగ వర్తించుటయే నాముఖ్యధర్మమని విశ్వసింతును.

దయా :—పుత్రీ! నీవు నాశిష్యత్వ మంగీకరించుట నా భాగ్యమే! కాని, నేనొకతావునుండు వాడంగానుగదా! ఈదినమున నీపురమం దుంటిని - రేపు చిత్తూరునకుఁ బయనముగా నున్నాఁడను కనుక నీకును నాకును నెల్లప్పుడు నొక ప్రదేశమునఁ గలిసికొనుటకు వీలు చిక్కదు. విజ్ఞానఖనివగు నీకితరు లుపదేశించుట కేమున్నది? అయినను మనసున నన్నాచార్యునిగా భావించితివి కావున - నిత్యా నందసంధాయకమగు, పాండురంగని దివ్యచరణారవిందముల నెల్లప్పుడు నిదేవిధమున భజింపుమని యుపదేశించుచున్నాను. ఆ శ్రీరంగ భజనకుఁ దుల్యమగునది వేఱొండు లేదు.

సీ॥ కలుషంబు సడలించి ♦ కైవల్యమిచ్చును
పాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
భవభీతిఁబోఁగొట్టి ♦ భక్తితత్వము నేర్పుఁ
బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
ఖేదంబుసడలించి ♦ మోదంబు ఘటియించుఁ
బాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!
అవివేకమును మాల్చి ♦ సువిచారమొసఁగును
పాండురంగని దివ్య ♦ పాదభజన!

గీ॥ అట్టిదానిని శ్రద్ధమై ♦ నబల! నీవు
సతతముసేయుము సత్కీర్తి ♦ సంతరిల్ల,
వర్ణనాతీత సంతోష ♦ వార్ధిఁదేలి
స్త్రీలలోఁ గెల్లమ శివౌచుఁ ♦ జెలఁగుచుమ్మ!!

మీరా:—(దయానందుని పాదములఁబైబడి) స్వామీ! అజ్ఞాన వశంబున సంసారాంధకార కూపంబునఁ బడి నశింపకుండ, నన్నుద్ధరించితిరి. మీయుపదేశమును దలఁ దాల్తును. వివాహము నొల్లను. భవబంధములచేఁ గట్టువడను. భర్తయయినను, గర్తయయినను, హర్తయయినను నాకా విఠల దేవుఁడే!

దయా:—(లేవదీసి) కుమారీ! మేలు మేలు! ఆజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణివై, లోకహితార్థము, శక్తివంచన లేక పాటుపడుచుండుము. ఇఁక నేఁ బోయివచ్చెదను. నాకనుజ్ఞయిమ్ము.

మీరా:—గురుదేవా! తమ దర్శనభాగ్యము మరల నీదాసురాలి కెప్పుడు లభించును?

దయా:—కుమారీ! నేను రేపు చిత్తూరునగరమునకుఁ బోవుచున్నాను. అటఁగల వేణుగోపాలస్వామిని సందర్శింప వలయునన్న కుతూహలముగలదు. ఆప్రదేశము వీడి యెక్కడికేఁగెదనో—యిపుడు

చెప్పఁజాలను. కాని, నిన్నుఁ జూచుటకై తప్పక యెప్పుడయిన నిటకు వచ్చెదను. నామాటను విశ్వసింపుము.

మీరా :—గురు దేవా ! పిరలదేవుని కొఱకు నేనీ పుష్పములంగైకొని తెచ్చితిని. నేను వీనితో నమ్మహాత్ముని బూజించుచుందును. భక్తిభావసమ్మిళితమగు మనోహరగీత మొండు పాడిన పిమ్మట మీరేఁగవలయునని నాప్రార్థన.

దయా:—అమ్మా ! అట్లే కానిమ్మా. (అనుబంధము 2)

(మీరాబాయి మందిరములోని పాండురంగ విగ్రహముపైఁ బూవులసిడిన పిమ్మట - దయానందుఁడు పాడు గీతము ననుసరించి భజనసేయుచుండఁగాఁ దెరవ్రాలును)

రెండవరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము-చేతనొక లేఖంబట్టుకొని జయమల్లుఁడు)

జయ :—(లేఖను జదువుటఅభినయించి-తనలో) ఆహా ! ఏమి నాభాగ్యము ! సర్వవిధములఁ దమతో సమానులగు వారితోడి నెయ్యమును, వియ్యమును-సాధారణముగా సమకూడునసుట నేనెఱింగినవిషయమే ! చిత్తూరు మహారాణాయగు కుంభుఁడే స్వయముగా నాపుత్త్రికను-మీరాను(దన సహధర్మచారిణిగాఁ జేసికొనుతలంపుతో నాయంగీకారముంగోరుచు, నీలేఖను బుత్తెంచినాఁడు. ఇఁక నాలసింపనేల ? పట్టమహిషితో ముచ్చటించి యనుకూలమగు ప్రత్యుత్తరమువ్రాసిపంపెదను. (ప్రక్కకుఁజూచి) అదిగో ! దేవియు నరుదెంచుచున్నది. ఆమె నడిగినయెడలఁ గొమరితయొక్క మనోగతాభిప్రాయముకూడ విదితమగును.

(అపుడు మీరాబాయి ప్రవేశము.)

మీరా :—నాథా! చిత్తూరు రాణాయొద్దనుండి మీ కేదియో లేఖ వచ్చినదని వింటిని. అందలివిషయమే నెరుంగఁదగినదా?

జయ :—ప్రేయసీ! మాటలోనికే వచ్చితివి. లేఖయందలి యంశములనుగురించి నీతో ముచ్చటింపఁదలఁచితిని — రమ్ము — ఇటఁ గూరుచుండుము.

మీరా :—(ఆసీనురాలై) సెలవిండు.

జయ :—దేవీ! మన మీరాకు—యుక్తవయస్సు వచ్చినది కదా! అనన్య లావణ్యతేజోవిరాశియు — నిరుపమాన విద్యావతియు నగు నామెకు వివాహ మొనరించు టవసరముగదా!

మీరా :—నాథా! ఆమెకు పెండిలికిఁదగిన యీడే వరకే వచ్చినది. వివాహమునుగుఱించి ప్రస్తావించునప్పుడెల్ల నామె వింతగా ముచ్చటించుచుండును.

జయ :—వార్ధకమునఁ బొందదగిన భక్తివైరాగ్యము లామె బాల్యమందే పొందినది. యౌవనమందుఁగూడ నట్లే యున్నది.

మీరా :—రాచకులమునఁబుట్టిన యాఁడువారిట్లుండుటకు వీలా? వయస్సువచ్చుటతోడనే—సుక్షత్రియవంశసంజాతుండగు నుత్తమపురుషుని బరిణయంబాడకున్న, లోకము సమ్మతింపదుకదా!

జయ :—వివాహమన్న నామెకయిష్టమా? లేక, కాలక్షపము గు తన భక్తిప్రవాహము నది యరికట్టునని తలఁచుచున్నదా?

మీరా :—ఆమె తలంపేదియో నాకుఁ దెలియదు—తానీ వఱకే పరమాత్ముండగు పాండురంగని ప్రదికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించి పెండ్లియాడినదఁట! ఈ మధ్య నెవ్వరో యొకయోగి— "పరిణయమాడి భవ పాశములఁ దగులువడకుమ" ని యుపదేశించినాఁడఁట. అందుచేత రం

ఛోడదేవుఁడే తనకు భర్తయఁట! ఇట్లు పలుకుచున్న యామెకు సమాధానము చెప్పుట కెవ్వరితరము?

జయ :—(విచారముతో) అక్కటా! చిత్తూరు మహారాణా యగు కుంభుఁడు భార్యగా నామెను బడయఁగోరి, నాకీ లేఖను వ్రాసినాఁడు. ఆమె యిప్పట్ల మూర్ఖతను విడువకున్న నెట్లు?.........
భగవన్నామసంకీర్తము వినఁబడుచున్నది! ఆమెయేకాఁబోలు నిటు వచ్చుచున్నది.

వీరా :—మీరే, ఆమెతో సంభాషింపుఁడు. పెండ్లినిగూర్చి తన యభిప్రాయమేమని చెప్పునో విందము.

జయ :—మంచిది అట్లే యగుఁగాక!

(అంత భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు మీరాబాయి ప్రవేశము.
(అనుబంధ ఛ —4.)

వీరా :—అమ్మా! మీరా! నీవు సమయమునకే వచ్చితివి. తండ్రిగారు నీతో నొక ప్రధానాంశమునుగుఱించి మాటాడఁగోరు చున్నారు.

మీరా :—తల్లీ! నాన్నగారు నాతోఁ బ్రస్తావనసేయునంతటి ప్రధానాంశ మేమున్నది?

జయ :—కుమారీ!

సీ. నిజ యశశ్చంద్రికల్ ♦ నిఖిల దిక్కులు నింపఁ
గాలనేలిన మహీ ♦ పాలవరులు
మొగలాయి రాజులన్ ♦ మత్తేభములఁ జెండు
సింహంపుఁ గొదమలై ♦ చెలఁగునృపులు
ప్రథిత భారతదేశ ♦ స్వాతంత్ర్యమాశించి
పేరునిల్పిన మహా ♦ వీరగుణులు

ఆలంబునందున ♦ నపజయుం బెఱుఁగక
మీరపద్మముఁగొన్న ♦ మేటిబలులు
గీ నగుచు వర్ణింప నేరికి ♦ నలవికాని
రీతిఁగాంచినారు—చి ♦ త్రూకువారు!
వారిలో శుగ్రగణ్యుఁడై ♦ వాసిఁగన్న
కుంభుఁడే నిన్నుఁ బత్నిగాఁ ♦ గొనఁదలంచె!

నీవు—మాకు లేక లేక కలిగినబిడ్డవు. సర్వవిద్యల నభ్యసించితివి—సద్గుణముల నలవడఁజేసికొంటివి—యుక్తవయస్సు ప్రైఁబడుటచే—క్షత్రియోచితంబగువిధమునఁ బాణిగ్రహణము చేసికొనివలయును. నీ పూర్వపుణ్యవశంబునఁ దగినవరుండు లభించినాఁడు.

మీరా:—(సవ్యాజము) తండ్రీ!

సీ॥ సమ్మోహనంబగు ♦ జలజనాభునిమూర్తిఁ
గాంచిసుఖించెదు ♦ కనుల జంట
మహిమాన్వితములైన ♦ మాధవులీలలఁ
బ్రొద్దుస్మరియించి ♦ మురియుజిహ్వ
పాండురంగని దివ్యపాదారవిందంబు
లతిభక్తిసేవించు ♦ హస్తయుగము
ఏకాగ్రబుద్ధినై ♦ శ్రీకృష్ణతత్త్వంబు
నెఱుఁగయత్నించెదు ♦ హృదయకుహర

గీ॥ మన్యపురుషునిఁజూడంగ ♦ వానిఁబిలువఁ
గోలునఁదెలియంగ మదిలోనఁ ♦ గోరవెపుడు;-
వినుతవీణారవంబులఁ దనియు చెవులు
కాఁకిమూఁక కేకలవినఁ ♦ గడగునొక్కొ!

వీరా :—అమ్మాయీ ! నీకుఁగల భగవద్భక్తి మాకమందా
నంద సంధాయకమే ! కాని- నీవుచూపుచున్న వివాహవైముఖ్యము
మాత్రము సంతాపసంజనకము.

మీరా :—తల్లీ! నేనీవఱకే నాహృదయము నా పాండురంగ
నికి సమర్పించితిని. ఆభగవంతునియందే నాదృష్టి కేంద్రీకరణ మైనది.
అట్టిదాని నిప్పుడు మరల్చుటకు సాధ్యమా ? సింగపుఁ గొదమ హస్తి
మస్తమస్తిష్కమునఁ గోరుఁ గాని- తృణవితానములతోఁ దృప్తినందదు
కదా ! లలితమృణాల పల్లవంబుల నభిలషించు రాయంచ చేఁపపిల్లలం
జేరదుగదా ! పాండురంగ నామామృతాస్వాదనాసక్తమగు చిత్తము
పరచింతకుఁ దావీయదుగదా ! నీ వెఱుంగని విషయము లేమున్నవి ?

వీరా :—మీరా ! ధర్మపథము నుదప్పుట నిన్నుఁబోలిన సుగు
ణవతుల కుచితమా ?

మీరా :—నేనిందుఁ దప్పిన ధర్మమేమున్నది ? పాండురంగని
ద్రికరణశుద్ధిగఁ బ్రేమించితిని. ప్రేమించినవానినిమాని యన్యుని జే-
బట్టవచ్చునా ? అట్లు చేఁబట్టిన నిహమునఁ జిత్తశాంతియుండదు, పర
మన నిత్యానందము ప్రాప్తింపదు. ఆత్మ యొకనికర్పించి, దేహము
నింకొకని కిచ్చుట ధర్మమా ? అయ్యది క్షత్రియాంగనల కర్తవ్యమా ?

జయ :—అమ్మాయి ! నీవు మహాభక్తురాలవై, పరమేశ్వరుని
పదపంకజములను మనసుననిల్పి, సేవించుట శ్లాఘాపాత్రమే ! అస్మ
దాదులకది సంతోషకరమే ! కాని- పురుషునింబోలె నాజన్మాంతము
బ్రహ్మచర్య మవలంబించియుంట తప్పుఁ.

మీరా :—తండ్రీ! నీవునన్ను మన్నింతువేనిఁ జెప్పుచున్నాను-
నేనవివాహితనై, యా శ్రీమన్నారాయణుని దివ్యనామామృతముం
గ్రోలుచు - నందనందనుని పాదారవిందముల నమందానందముతో

సేవించుచు - లోకకల్యాణసంధాయకమగు ప్రజాసేవలనఁ బ్రొద్దు పుచ్చుటయే తప్పయిన - దేహధారులొనరించు తప్పులకిఁక లెక్క యుండదు—

సీ॥ అజ్ఞానమనఁబడు ♦ నతివగర్భమునందుఁ
బిండమై చీములో ♦ నుండఁ దప్పు
తదుపరిమాయయన్ ♦ ధరణిపై లింగభే
దముఁబొంది శిశువౌచుఁ ♦ దనరఁదప్పు
తనరిసకలకష్ట ♦ జనక సంసార సా
గరమునఁబడిమున్గి ♦ కలఁగఁదప్పు
కలఁగియుఁగైవల్య ♦ కారణంబైన శ్రీ
హరినామపఠనంబు ♦ మరువఁదప్పు

గీ॥ మరచి మదినిఁ బశ్చాత్తాప ♦ వహ్నిరగులఁ
దనువు బూటకమంచు స్వాం ♦ తమునఁ దెలిసి
సర్వసంగ పరిత్యాగ ♦ సరణినరసి
కోరి హరినిగొల్వకయుంట ♦ గొప్పతప్పు !

నా కనుజ్ఞయిండుఁ రంఛోడదేవుని మందిరమునకు స్వామి దర్శనార్థమై భక్తులు వచ్చువేళయయినది. నేనుపోయి వారిని సత్కరింపవలయునుఁ
(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—నాథా ! ఇఁక మీరా రామె కేమని బోధింతురు ? కిటికేసరి శార్దూల గండభేరుండ ప్రభృతభయంకర మృగాలవాలం బగు దుర్గమారణ్యంబులకేఁగి, అందుఁ గందమూలములం దినుచు, నెండ వానలకోర్చి, యుగ్రతపంబొనరించు - జడదారులకేని యిట్టి వైరాగ్య ముండదు.

జయ :—అకటా ! ఇపుడేది కర్తవ్యము ?

ఉ॥ కుందుదునా? తనూజతన ♦ కుం గల నిశ్చయమిట్లు తెల్పి-తా
సుందర గాత్రుడైన పురు ♦ షుందగఁ బెండిలి కొల్లకుంట చే—
మందర శైల ధారుమతి నని ♦ భ క్తినినిల్పి భజింప, నేమునం
బందుదునా? యింకేమిగతి? ♦ ఆర్యుల మెత్తురె యీమె చర్యలన్ !

పొడమినది రాచకులము. అగ్నిహోత్రము వంటిది. ప్రాణముం బరిత్యజించియు - మానముం గాపాడుకొన వలసి యున్నది. లోకము పాపపూరితము. లోకులు నీటిలో నిప్పును బుట్టింతురు. అది యుంగాక - ఉత్తమసంబంధము సమకూడినది. ఈమె "మా జన్మాంతమవివాహితనై యుందు" ననుచున్నది. ఇప్పుడు చిత్తూరురాణా కేమని ప్రత్యుత్తరమంపువాఁడను? (ఆలోచన మభినయించుచున్నాడు)

మీరా :—రాధా! మీరిట్లు వ్యాకులమంద నేల? లోనికి దయచేయుఁడు. తరువాత కర్తవ్య మాలోచింపవచ్చును.

జయ :—మంచిది అటులొనరింతును,

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవరంగము—విఠోభాదేవుని మందిరము

(ప్రవేశము-పూజాద్రవ్యములతో మీరాబాయి)

మీరా :—(అనుబంధము 5)

(విగ్రహమునకుఁ జందనాదులర్పించుచు) రంగా! శుభాంగా! పాపభంగా!

గీ॥ ప్రవిమలంబైన నీమూర్తి ♦ ప్రతిమయందు
గోచరముగాఁగ మదిలోన ♦ గుతుక మొదవె-

కోటి బ్రహ్మాండములుగూడఁ ♦ గుక్షినున్న
ఘనుఁడ ! పక్షి స్తరూపాన. ♦ గ్రాలినావె ?

ఓ నందనందనా ! భక్తమందారా ! అచంచలభక్తితో ననవరతము నిన్నే స్మరించుచుందునుగదా ! నీమందస్మిత సుందర వదనారవిందమును గన్నులారఁ జూడఁ గోరుదునుగదా ! ఉల్లము పల్లవింపఁ ద్వదీయ పదపంకజములఁ గొలుతుఁగదా ! నాకేల సాక్షాత్కరింపవు? స్వామీ ! దీనబంధూ ! కృపాసింధూ ! నేను మాత్రము పవిత్రహృదయనుగానా ? నాకుమాత్రము భక్తిలేదా ? నిన్నుఁజూచి సంతోషించు నదృష్టమును నేను మాత్రము నోచుకొనలేదా ? రంగా ! పాండురంగా ! ఆలసింపకుము. రమ్ము-రమ్ము దర్శన మొసంగుము. నాఁడు సభలో దుష్టకార్యారంభుఁడగు దుశ్శాసనుఁడు కోకలు విప్పుచుండ-ద్రౌపదిపయిం జల్కిన నీపయూరసము - ఉక్కుకంబమునం దుద్భవించి, ప్రహ్లాదు బ్రోచినపుడు వ్యక్తపఱచిన నీ వాత్సల్యము - దూర్వాసుని గర్వము సర్వము సర్వ సుసేపి యంబరీషుని యెడఁ జూపిన నీయాదరణము- మకరినింబరిమార్చి కరిరాజుంగాచుటలోఁ గనఁబఱచిన నీకరుణ—తండ్రీ ! నాయెడల మాత్రమేల ప్రకటింపవు ? వారు కన్నులారఁ గాంచిన నీదివ్యమంగళ స్వరూపమును నేను మాత్రము చూడరాదా ? నీకొఱకై శ్రమపడి సుగంధద్రవ్యములెన్నో తెచ్చితిని. నామ్రోల సాక్షాత్కరించి వీనిని స్వీకరింపుము. నన్నుఁదరింపఁ జేయుము...... శ్రీహరీ ! నిర్వ్యాజకృపాలహరీ ! మాటలాడవేమి ? మాఱుపలుకవేమి ? నాపైఁ గోపమా ? లేక నిరాదరణమా ?......
కాదు-కాదు నీవే నా సర్వస్వమని నమ్ముకొనియున్న నాపై నీకు నిరాదరణముండదు. (నవిత్కారముగ) నిరాదరణమే కాకున్న నాకు దర్శన మొసంగవేల ? నాకుబదులు చెప్పవేల ? నేనర్పించు చందనాదులం గైకొనవేల ? పండరినాథా ! కార్యాంతర నిమగ్నుండవై నామొఱను

లెక్క చేయకున్నావా ? లేక, పదియారువేల గోపాంగనల కేళీ నాయకుండవుగదా ! వారిలో నేపుణ్యాత్ము రాలైన నిన్నుం దనబిగియు కౌంగిటంబట్టి యెందుంబోవ లదని బంధించినదా ?......... ఆం ఏమి నా వెఱ్ఱి ! ఏమి నా బుద్ధిహీనత ! నిశ్చలభక్తి పాశబంధితుండవగు నీవు—అన్యపాశములకుం జిక్కనగుదువా ? చిక్కనడవు... అయిన నాయాహ్వానము నంగీకరింపవేల ? (కొంచెమాంగి) ఆహా ! అదియా సంగతి ! తెలిసినది—రంగా ! తెలిసినది. నేనుగొని తెచ్చిన పూజా ద్రవ్యములు చాలవని యలిగి రాకయున్నావు. స్వామీ ! ఇప్పుడే పోయి నీకు సంతృప్తియగునట్లు వలసినన్ని సుగంధ ద్రవ్యములు-పూల దండలు - ఫలహారములు గొని తెచ్చెదను. అప్పు డెవ్వరి కోసరము వత్తువు ? ఇంకే వంక పెట్టెదవు ? ఏరీతిని దప్పించుకొందువు ? పోయె దను-అచిర కాలములోనే, వానిని దెచ్చి నీ ముందుంబెట్టెదను-సాక్షాత్క రింపం గోరెదను. నీపవిత్ర సందర్శనలాభముంబొంది—సఫలమనో రథనై తరించెదను. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము—కామిశెట్టి—సుందరమ్మ)

కామి :—సూసినావా ? అమ్మోరినాగ తల ఇరగపోసికొని తక్కిడిసిచ్చినాగ గుండ్రంగా మొగమ్మీద పట్టెడుకుంకం బొట్టెట్టు కొని యిప్పుడే యెల్తుంది—రాసోరిబొట్టి. ఈ మందిరం, రాజుతో సెప్పి ఆమె కట్టించిందే ! అదుగో అతగాడే కామోసు రంఛోడు దేముడు— మొక్కదాం—రా.

సుంద :—ఏమని మొక్కదాం ?

కామి :— సుందరం! నే నేటి మొక్కుతానో, నీకు సెప్ప మన్నావా?

సుంద :—చెప్పు—చెప్పు

కామి :— "సామీ! మా రాజా! మా సుందరం నాకు మూడో పెళ్లి పెళ్ళాం—నేను ముసలోణ్ణి—అది పడుసుది—నల్లగా జీడి పిక్కలాగ—మాలకాకిలాగ—మసిబొగ్గులాగ వున్నా దానివొళ్ళు నిగ నిగలాడేటట్టు సెయ్యి—పాత బెల్లంలాగ— మడతొక్కిన సింతపండునాగ దాని తలమీదెంటుక లట్టకట్టినా, కొబ్బరినూనిమ్మని నా పాణాలులాగ తండా వుండేనాగ సెయ్యి—నాకు పగలు శక్తి లేకపోయినా—రాత్తిరికాడ బలం బాగాయియ్యి—నా వొళ్ళు కంపుకొట్టినా—నా పెళ్ళాని కదిమంచి గంధంనాగ—వాకతికరుప్పూరంనాగ — జాజిమొగ్గనాగ గుమ్మనిపించే టట్టు వరమియ్యి—ఇతర సావుకార్లు సచ్చినా—యీ కామిసెట్టిమాత్రం— పిల్లలతోటి—పాపలతోటి—ధనంతోటి—దాన్నంతోటి — మడులతోటి— మాన్యాలతోటి సుక్కల్లో సందురుడులాగ అభివృద్ధి గాందేటట్టు సెయ్యి—నీవు గనుక నా కొక్కపాళి యిన్నివరాలిచ్చేసినావంటే— అమ్మగా మిగిలితే చెక్కమీదరాలే బెల్లంపాడంతా నీదే! నీ మనసు నయివేద్దిగానికి లోటుండదు.

సుంద :—దరిద్రుడా! దేముడికాడికొచ్చికూడా యెదవకోరి కలే—మొగుడువయితే అయినావుగాని సుగం మండపెట్టాలని వుం టాది. బత్తి దయసెయ్యమని అడుక్కోకూడదూ?

కామి :— యెర్రిమొగమ! బత్తి బత్తంటావు? ఎందుకే? దానివల్ల అన్నంవొత్తాదా? బట్టొత్తాదా? రాసోరిబొట్టి—(ఇటు నటుఁ జూచి) యెవ్వరు నేరుగందా! కత్తిమీది సాము—రాసోరుబొట్టి మీరా

బాయమ్మ మొగుడొద్దు—పెళ్ళొద్దు—అంటోంది ? ఈ మందిరం కట్టించి రాతిరికాడ యిందులో తొంగుకుంటోంది—ఎంచేత ? నీ కేటి తెలుసు?

సుంద :—బగవంతుడుమీాది బత్తి నేత !

కామి :—మెరిమొగమ ! మెరిమొగమ ! అదికాదు. అసలు సంగతి—మొగుడయితే, సచ్చినంత కాలం వొక్కడితోటే దేవులాడాలి బత్తిఅని వొంకెడితే యిట్టమొచ్చిన మొగుణ్ణి రాతురు లిక్కడికి రప్పించుకోవచ్చును—బోగం అనబగించొచ్చును. అని తెలిసిందా ?

(అంత నాకస్మికముగాఁ దెరలో)

చ॥ " ఎవఁడవురోరి ! మూర్ఖ ! పృథివి ♦ నేమునిపుత్రికఁ బూతగాత్రినిన్
బ్రవిమల భక్తియుక్త నన ♦ వన్యచరిత్రను—లోకమెల్ల సం
స్తవ మొనరించుచుండఁగను ♦ దమ్మున నీ గతిఁ బ్రల్లదంబులం
దవిలి, వచించుచుంటి వసి ♦ ధారను నీ తలఁ ద్రెళ్ళ నేసెదన్. "

కామి :—(ఆలకించి భయముతో మెల్లఁగ) ఓ లమ్మో ! ఇంకేటిసేతు నింకేటిసేతును ? రాయే—కొంపమునిఁగిపోనాది. నా మాట లెవ్వడో యిన్నాడు—రాపే.

సుంద :— నోటివట్టం కూడదని నేను సెప్పితే యింటావా ? గుడీ సూడొద్దు—మందిరం సూడొద్దంటే తీసుకొచ్చావు—మొదటి పిల్లీ—తరువాత బోడిబాపనమ్మా ఎదురయినారు.

కామి :—(గడగడవడఁకుచు) రాయే. రాయే. బతికిబయట పడితే అంతేచాలు. (అని భార్యను తీసికొని పఱుగెత్తును.)

(అంత " నెవఁడవురోరి మూర్ఖ " యను పద్యముం జదువుచుఁ గత్తిం జేతఁబట్టుకొని మదనసింగు ప్రవేశము.)

మదన :—ఓరోరి ! గర్వాంధకారచిత్తా ! అధమాధమా ! ఏమిరా ! పేలుచుంటివి ? మహారాజపుత్రికయగు మీరాబాయినే దుర్భాషలాడుచున్నావుగా ? ఎంతసాహస మెంతసాహసము ! (నలువంకలఁ జూచి) అన్నన్నా ! ఎంతప్రమాదము వాటిల్లినది. కర్ణశూలములగు నా కఠోరవాక్యములాడిన మూఢాత్ముఁ డెవ్వఁడో యింతలోనే—తప్పించుకొనిపోయినాఁడు ! ఇపుడేదిగతి ? .... అయ్యయ్యో ! ఎంతదారుణమునకు నెట్టుకొనెను ! సుక్షత్రియవంశమునందుద్భవించి, మార్వారు దేశాధీశుఁడగు జయమల్లు నంతటివానికనుంగుబిడ్డయై—బాల్యముననే సకలశాస్త్రముల నభ్యసించి—భగవన్నామస్మరణముదక్క - అన్యచింతలులేకపరమభక్తురాలై, యోషిజ్జనదీపికయై హిందూసుందరీమణులలోఁ దలమానికమైయున్న మీరాబాయికిట్టి యపవాదా ? అగ్నికణములను జెదపురుగులు దరియుటా ? బంగారు వెలవెలఁ బోవుటా? అభ్రగంగలోఁ బంకిలమా ? అమృతభాండములో దుర్వాసనా ? హా ! ఎట్టి విషాదకరమగు విషయము! పరమభక్తురాలికిఁ బ్రణతులుపోయి—పరుషములా ! ప్రతిభాన్వితయగు కాంతారత్నమునకుఁ బ్రసూనములుమాని. దుర్భాషలా ? (కోపముతో) ఛీ! ఛీ! ఏలనా శౌర్యము ? ఏలనాధిపటిమ ? కాల్పనా ? రంఛోడదేవుని మందిరమునకువచ్చి-గర్వాంధుఁడై యుక్తాయుక్త విచక్షణజ్ఞానశూన్యుఁడై భక్తురాలినట్లు దూషించిన దుర్మార్గుల శిక్షింపలేక పోయితినిగదా !.........హరహరా ! ఆమెకుఁ దుచ్ఛమగు కామేచ్ఛయే యున్నఁ బెండిలిసేసికొనదా ? పెండిలిసేసికొన్న, భర్త తన స్వేచ్ఛావిహారమునకు నిరోధముం గల్పించునని మానివేసినదఁట! అబ్బా—దుర్భరము ! ఈకఠినవార్త రాజేంద్రుఁ డెఱింగిన నేమి కీడు మూఁడునో ! (సాలోచనముగ) కీడునకేమున్నది ? నామరూపములు లేని దుష్టుఁడెవ్వఁడో యేమో పేలినాఁడని—అవియెల్లవిశ్వసించునా ?

విశ్వసింపఁడు. మీఁదు మిక్కిలి యానుర్మార్గునట్లయిన నేను గుఱుతు పట్టిన, వానికిఁ దప్పక తగిన శిక్షగాఁగలదుఁ కనుక నేఁబోయి మహారాజునకీ వృత్తాంతము తెలియఁ జేసెదను (ప్రక్కకుఁదిరిగి) ఏమి! మహారాజు గారిప్పుడెక్కడనున్నారు? (వినుటనభినయించి)ఆఁ! ఏమనుచుంటివి? "చిత్తూరనుండి లేఖంగొని తెచ్చిన వానితో సభా భవనమున ముచ్చటించుచున్నార"నియా? మంచిది. వారినక్కడ సందర్శింతును. (నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును

ప్రథమాంకము—సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

ద్వి తీ యాం క ము.

మొదటి రంగము—సభాభవనము.

(ప్రవేశము—జయసుల్లుఁడు)

జయ :—(తనలో) చిత్తూరు రాణాయగు కుంభునకుఁ ద్వరలోనే తన వాంఛిత మీడేరఁగలదని లేఖవ్రాసి పంప్పితిని— ఈలోపున నెట్లయినఁ గొమరితను బెండిలి కంగీకరింపఁజేయవలయును—ఈమె నాతఁడు గాఢముగఁ బ్రేమించియుండవచ్చును. లేఖంగొని తెచ్చిన వానిమాటలనుబట్టి చూడఁగా—రాణా మీరాబాయియొక్క యద్వితీయసౌందర్యమునుగుఱించి కర్ణాకర్ణికగా వినియుండెనని తెలియు చున్నది ... ... మదనసింగు వచ్చుచున్నాఁడు. పురములోని విశేషము లెఱుంగవలయును.

(ప్రవేశము—మదనసింగు)

మదన :—జయము జయము మహారాజుగారికి.

జయ :—మదనసింగూ! రమ్ము—నేఁడు పురములోని వార్తలం దెలిసికొనుటకుఁ బోయితివా?

మదన :—మహాప్రభూ! నేఁడు మన నగరులోనున్న విఠోబా దేవు నాలయములో నొక దుస్సహమగు వార్తను వినియుంటిని. అది మొదలు నా హృదయము కుమిలిపోవుచున్నది.

జయ :—(ఆత్రముతో) ఏమి ? ఆ వార్త! ఎవరినిగుఱించి ?

మదన :—దేవా ! విషయ మటుపిమ్మటఁ దెలిసికొనవచ్చును, ముందా దుష్టుని గుఱితించి, తగినట్లు శిక్షించుటకు నా కనుజ్ఞయిండు.

జయ :—(సవ్యంగ్యము) బాగు బాగు! ఆ వార్త యేదియో—అది సత్యమో—అసత్యమో — ఎవరినిగూర్చినదో — ఎందులకుఁ బుట్టినదో— ఎవరు దానికిఁ గర్తలో- ఏమియుఁ దెలుపుటకుముందే యపరాధిని దండింపఁగోరుచున్నావా ? అది సమంజసమా ? నేరస్థుని దెలిసికొనకుండ నేరమెఱుంగకుండ నీ కనుజ్ఞ యిచ్చుటెట్లు ?

మదన :—దేవా ! ఆ వార్త కేవలమసత్యము. మీరద్దాని నాలింతురేని మహోగ్రులయ్యెదరు. నేరస్థునిగుఱితించి పట్టుకొనలేదని నా శిరమునుసైతము ఖండింపఁగడంగుదురు.

జయ :—మదనసింగూ! యింతగాఁ భయపడనవసరము లేదు దుర్భరమును సత్యమునగు నా వార్తయెట్టిదో ముందు నాకెఱిగింపుము.

మదన :—మహారాజా! పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి——

జయ :—(అర్థోక్తిలోనే యాతురతతో) ఆ, చెప్పుము-ఆలసింపకుము-పరమభక్తురాలగు మీరాబాయి——

మదన :—దుశ్శీలయనియు, దురభిప్రాయముతో నా జన్మాంత మవివాహితయైయుండుటకుఁ గోరుచున్నదనియు, రణఛోడదేవుని జూడ వచ్చిన దుష్టుఁ డెవ్వఁడో ప్రసంగవశమునఁ బ్రేలినాఁడు.

జయ :—(చెవులు మూసికొని) శ్రీహరీ !

మదన :— ప్రభూ ! కంఠస్వరమును బట్టిచూడఁగా నాతఁ డెవ్వఁడో వైశ్యాధముఁడనుట నిక్కువము. కావలివాండ్ర నడిగి నేనా దుష్టుని దెలిసికొని, మదీయ కరవాలంబుచే, వాని మాంసమును గృధ్రముల కాహారమగునట్లు వైచెదను.

జయ :—(నిమీలితనేత్రుండై నిట్టూర్పు బుచ్చి) హారహారా!

మదన :—(తనలో) ఈ వార్త యిమ్మహాత్మునకుఁ గర్ణవిభీషణ మైనది. (ప్రకా) ఏలిక యింకను శాంతించెద రేల?

జయ :—మదనసింగూ! నీవు మాఱుమాటాడక పోయి, యంతఃపురమునందలి చెలికత్తెతో, దేవిని నేఁ జూడఁగోరుచున్నానని యామెకుఁ దెలుపుమని చెప్పుము.

మదన :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

జయ :—(నేలఁ గూలఁబడి) హా మీరా! మీరా! దుర్భరము దారుణము! నే నికఁ బ్రాణములతో నుండఁజాలను-విశ్వవిఖ్యాతమహామార్వారు దేశమున కధిపతినై-సుప్రసిద్ధ రాఠోరువంశసంజాతుండనై-దిగంతవ్యాప్తకీర్తికవితుండనై-యున్న నా కిట్టి యపవాదా? హృదయకుఠారము-కర్ణకఠోరము నగు నీ వార్త-అబ్బా!-అయ్యో!-శరీరమును గంపింపఁ జేయుచున్నది.

సీ॥ కఱకుఁ గత్తినిబూని ♦ కండకండలుగాఁగ
మాంసమ్ముఁ జెండాడ ♦ బాధయనను
భగ్గుభగ్గునమండు ♦ మంటలోపలఁ ద్రోసి
తనువు ప్రేల్చిన మదిఁ ♦ గినియఁబోను
శత్రుచాపవిముక్త ♦ సాయకంబులుడాసి
క్షతగాత్రునిగఁ జేయ ♦ సైపగలను
సలసల మఱగెడు ♦ సలిలభాండమునందు
ముంచి నన్నుడికింప ♦ మునుగ నెపుడు
గీ॥ అకటకట! సర్వగీర్వాణ ♦ మకుట ఘటిత
మణిగణాలంకృత విమల ♦ పాదపద్మ

పాలితంబగు స్వర్గసం ♦ ప్రాప్తి నిచ్చు
యశముఁ జెఱుపంగ దుఃఖంబు ♦ నందుచుంటి.

ఇఁక నాకు గత్యంతరమేమి? ప్రాణమున్నంతవఱకే పగతురుపైఁబడి పీడింతురు-భూతములావేశించి బాధించును. రోగములు జవసత్త్వములఁ దూలించి కాటియఁబెట్టును-కాని దుర్యశపిశాచమట్లు కాదు. ఆసేతుహిమాచలపర్యంతము వ్యాపించి యాచంద్రతారార్కము తన కెరయయిన మందభాగ్యుని నొంచుచుండును......హా! మీరా! మందభాగ్యుండనగు నాకు, నీ వేల జన్మించితివి? అభ్రగంగాజలంబు వలెఁ బ్రఖ్యాతమై-ఐరావతమువలె సమున్నతమై-శారదపూర్ణిమాచంద్రికవలె ధవళమై-దిక్కుల నలముకొనిన నా యశస్సునకు నీవు కళంక మాపాదించితివి. అక్కటా! పుట్టినది గౌరవమాశించు రాచకులము-పట్టినది వీరోచితమగు ఖడ్గము-మెట్టినది పవిత్రంబగు భరతఖండము! అయిననేమి? జనాపవాదమున కీరీతిని గుఱియయితిని. ఇపుడు నాకు కర్తవ్యమేమి? అట్లు కొమరిత శీలమును శంకించిన దుష్టునిబట్టి దండింతునా?......అది యేటిధర్మము? ప్రజాభిప్రాయము ననుసరించి పాలించినవాఁడే రాజు-తన్నుఁ బొగడిన సంతసించి-తెగడిన శిక్షింపఁ దలకొనుట నరపతి కనుచితము. పూర్వము రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుఁ డేమిచేసినాఁడు? పతివ్రతాశిరోమణిని దుర్భరజనాపవాదమునకు జడిసి-భయంకరాటవిని విడువఁబంప లేదా? ఆగ్రహించి తన భార్యం దూలనాడినవాని తలను దెగవేయఁ బూనినాఁడా? లేదు-కాబట్టి దుర్భాషలాడిరని తలంచి-ప్రజలను హింసించుట యపఖ్యాతికి హేతువు! నిజమునకు వారిదోసమేమున్నది? యుక్తవయస్కయయ్యు వివాహ మొనరించుకొనకుండుట నా కొమరితయొక్క-కాదు-కాదు-ఆ మీరాయొక్క లోపముగాదా? శుద్ధాంతఃపురములలో నెండకన్నెఱుంగక, మనవలసిన యువతి-సామాన్యస్త్రీచందమున స్వేచ్ఛావిహార

ములు సేయుట దోషముగాదా? లోకులంటిరని వారిం దెగడనేల? (కొంచెమాగి) ఆఁ, ఏమి? మీరా-నా ముద్దులబిడ్డ-పరమభక్తురాలు-పీరను కొనునంతటి దుశ్శీలయా? అంతటి దుష్కార్యారంభయా? కాదు-కాదు - ముమ్మాటికిఁగాదు. నే నా మాటను నమ్మఁజాలను. (కత్తిదూసి) మహారాజపుత్త్రియని తలంపక- మంచిచెడ్డ లాలోచింపక యిట్టి యపవాదులాడిన యీ దుర్మార్గుని యమపురికిప్పుడే పంపెదఁ గాక! (కొంచెమాగి) అయ్యో! నే నెంత తెలివిమాలినవాఁడను-ఎట్టి బుద్ధిహీనుఁడను-తనకుఁదోఁచిన యభిప్రాయమును లేక, తా నెఱిఁగినవిషయమును స్పష్టమొనరించినంతమాత్రమున నాగ్రహించి-వానింజంపఁ గత్తి దూయనేల? ఈ కత్తితో .నా కుత్తుకనయినఁ గోసికొందును—లేకున్న నపయశంబుకుగుట్టై యీమె కుత్తుకనయినఁ దరిగెదను—(దుఃఖించుచు) హా! ఏమంటివి? నా మీరా కుత్తుకను దఱిగెద ననియా? అకటా! నే నెంతదుర్మార్గుఁడను! ఎట్టికఠినాత్ముఁడను?—ఎవ్వఁడో యనామకుఁడు-తెలిసో - తెలియకో-ఏమో ప్రేలినాఁడని-లేక లేక పుట్టినకూఁతును - చక్కదనాల బొమ్మను - గుణాలకుప్పను - ముద్దులమూటను - మంచిచెడ్డలుడిగి, కటికవాఁడనై సంహరింపఁబూనితినా? హా! పుత్త్రీ! నీ స్వభావమెఱంగియుండియు, నీ యెడల నిట్టి యపచార మొనరించుటా? (కొంచెమాగి) ఇప్పుడు నాకుఁ గర్తవ్యమేమి? (భగవంతు నుద్దేశించి) హా! దైవమా! ఎట్టి విషమావస్థను గల్పించితివయ్యా! ఇటుఁజూచిన కూఁతురా? అటుఁజూచిన దుర్యశమునకు మనమున భయమా? ఒకమూలఁ గన్నకడుపా? వేఱొకవంకఁ బ్రాణాధికంబగు మానమా? ఇపుడిందులో నేది నాకు వాంఛనీయము? (సాలోచనముగ) పుత్త్రికయే వాంఛనీయము - ఆమెను ప్రేమించి - ఆఁ, కాదు - కాదు - నేను పొరఁబడుచున్నాను. మానమేనాకు వాంఛనీయము. అయినఁ గూఁతు నేమిసేయుదును?- (ఆలో

చించి) విషమిచ్చి చంపి యపవాదమును బాపుకొందును. హా! ఎంత దారుణము! తాను పెంచిన వృక్షమును దానే ఖండించుటా? తండ్రి నయిన నే నిట్టి కార్యము నాచరింపగలనా? ఆచరింపకున్న దుర్యశము తప్పునుగదా! (ఆలోచించి) వలదు - వలదు - దుర్యశముమాత్రము వలదు - కొమరితనుమాత్రమేకాదు - నా సర్వరాజ్యమునైనఁ గోల్పోయెదను - నా ప్రాణములనయినఁ త్యజింతును. కాని దుర్యశమును భరింపలేను ఓ జనాపవాదమా! ఏకికిదే జోహారు! నీకు భయపడి, యేకైకపుత్రికను బలిగా నర్పింతును - స్వీకరింపుము - అంతటి శోద్ప్రీఁబొంది నన్ననుగ్రహింపుము - నేటి కరకు దుర్యశంబెట్టిదో యెఱుఁగను - ఇఁక మీఁదనూత మదియేల? (కూఁతు నుద్దేశించి) మీరా! మీరా! నీవు నిష్కళంకహృదయవనియే నా యభిప్రాయము - కాని, నే నేమి సేయఁగలను? ప్రజలు నిన్ను శంకించుచున్నారు. నీకుఁగలిగిన యపవాదము నీతోడనే యంతముగావలయును. కనుక విష మొసంగి నిన్ను .... అక్కటా!...... మోహమా! పొమ్ము - నీకు నా హృదయమునఁదావు లేదు. అయ్యది పాషాణసదృశము. వాత్సల్యమా! అరుగుము. ఆలసింపవలదు. నీవు నా యాదృతి నిఁకఁ బడయఁజాలవు. ఓ ప్రజలారా! రఘుకులభూషణుండగు రామచంద్రుని - ఆదర్శపురుషునిఁ జేకొని - మీరు దుశ్శీల - జా-రి-ణి-యని భావించుచున్న నా కొ-మ-రి-కాదు-మీరాబాయిని విషమిచ్చి చంపి తీరెదను. నమ్ముఁడు - నా మాట నమ్ముఁడు. (అని మిన్నకుండును.)

(అంత విచారగ్రస్తయై వీరాబాయి ప్రవేశము.)

వీరా:—(స్వగ) అక్కటా! ఎట్టి దుర్భరవార్త కల్పింపఁబడినది. ఇది విన్నది మొదలు నాథుని మనస్సెట్లున్నదో! నాతో ముచ్చ

టింపఁదలంచి కాంబోలు వెంటనే రావలసినదని నాకాజ్ఞాపించిరి...... ప్రాణేశ్వరు. డదే మొదలునరకిన తరువువలె నేలఁ గూలఁబడియుం డెను. ముఖలక్షణములం బట్టిచూడగా వ్యాకులమనస్కుఁడై యున్నట్లు తోఁచుచున్నది. (భర్తను సమీపించి) దేవా! ఏల దీ..................

జయ :—(మోమెత్తి చూచి) వచ్చితివా? (కొంచెమాగి) నీ వీ విషయ మెఱుంగవు కాంబోలు!

మీరా :—(కన్నీరుఁగార్చుచు) నాథా! మీరు నన్నింత తొందరగాఁ బిలుచుటకుఁ గారణమేమని మదనసింగునికడకుఁ జెలికత్తెను బంపితిని ఆతఁ డామెకు సర్వముచెప్పఁగానే నాలకించితిని......... అక్కటా! ఎట్టిదుర్భరజనాపవాదము వాటిల్లినది? నిర్మలయశస్సునకు గళంక మాపాదిల్లినదే! ఆసేతుహిమాచల మీ వార్త వ్యాపించుటే కాక—ఆ చంద్రార్కము నిలిచియుండునుగదా!

జయ :—

గీ॥ అమృతకిరణముల్ ప్రసరించు ♦ నట్టిరాజు
ప్రజలచేఁ గళంకితుఁడనఁ ♦ బడెనుఁగాక!
కాని—మాన్యాసుదేశంబు ♦ ఖ్యాతి నేలు
రాజుతాఁ గళంకితుఁడౌనె? ♦ రాజవదన!

మీరా :—నాథా! రాఠోరువంశజుండైన జయమల్లునకుఁ బట్టమహిషియగు మీరాబాయికిని జనించిన కొమరిత దుశ్శీలయని ప్రజలు తరతరములవరకుఁ జెప్పుకొనుచుందురుగదా! మీరాబాయి యుక్తవయస్సున వివాహముం గావించుకొని యంతఃపురంబు వీడకుండిన, మనకిట్టి యపవాదమువచ్చునా?

జయ :—ప్రాణేశ్వరీ! లోకములో దుర్యశమునకు గుఱియగుట హేయము. ప్రాణముపోయినఁ బోవుఁగాక! మానము రక్షితముగావ

లయును. ఈ నా నుడివిను. మీరాతోఁబుట్టిన యపకీర్తి మీరాతోనే యంతరింపవలయును.

వీరా :—నాథా! మీ మాట నాకు బోధపడుట లేదు.

జయ :—బోధపడుట కేమున్నది? దుర్యశ మంటువ్యాధివంటి దికదా! దానికిఁదగిన నివారణోపాయ మాలోచింపవలదా?

గీ॥ వ్రణముపుట్టిన వ్రేలిని ♦ త్వరితగతిని
శస్త్రసాహాయ్యమునుబొంది ♦ సాహసించి:
చెండకున్నచో, మేనెల్లఁ ♦ జెడునుగాదె!
వ్రేలిఁ గోల్పోవ లేక, మేఁ ♦ విడువఁదగునె?

వీరా :—(దుఃఖించుచు) అక్కటా! నాథా! మీ కింత సాహసమా? ఇంత నిర్దయయా? కన్నకూఁతుపై నింతకాఠిన్యమా? అయ్యయ్యో! ఎంతమాట! లేక లేక పుట్టిన. కూఁతురు - మీఁదు మిక్కిలి సుగుణవతి - ఆమెయెడల నిట్టి యపచారమా?

జయ :—దేవీ! ఈ లీల బేలవై యేల దుఃఖింతువు? నీకుఁగల వాత్సల్యము నాకుఁ గలదు - కాని - మనము సుక్షత్రియకులజులము కీర్తియే మనకుఁ బ్రాణాధికము - ప్రాణమునకు భంగము కలుగ వచ్చును - కీర్తికి భంగము రాఁగూడదు - ఏమందువా? ప్రాణము బుద్బుదము - క్షణికము - పంకిలము - కీర్తిసుస్థిరము - విమలము - నశ్వరము భరతమాత కీర్తికాములనే వాంఛించినది - సుప్రసిద్ధులనే ప్రసవించినది - మనమా పవిత్రగర్భమునఁబుట్టి, దుర్యశము గడించి యామె పేరుప్రతిష్ఠలకుఁ గళంకమాపాదింపఁగూడదు.

సీ॥ సత్యసంధుని హరి ♦ శ్చంద్ర భూపాలుని
అడ్డాల నిడుకొన్న ♦ యతివమిన్న!

లలిత మనస్కుఁడై ♦ నలమహీజానిని
బాలిచ్చి పెంచిన ♦ పరమసాధ్వి!
సార్థకనామున ♦ జాతశత్రునిఁజోల
పాటలం దనిపిన ♦ మహితచరిత!
కర్ణాదిదాతల ♦ గర్భమందునమోసి
కీర్తిగాంచిన గొప్ప ♦ గేస్తురాలు!

గీ॥ పూతభారతమాతనా ♦ మూలమునను,
యుగయుగంబులనుండియు ♦ నార్జితంబు
సేసి, బొక్కసంబున దాచు ♦ స్థిరయశస్సు
కటకటా! నేఁడు బుగ్గిలోఁ ♦ గలపఁగలదె?

గీ॥ ప్రాణమా? పోవు - మృత్యువు ♦ వాతఁబడును,
బ్రహ్మ కల్పాంతమెన్నండు ♦ బ్రతుక లేఁడు—
మానమా? నిల్చు నీ భూత ♦ పంచకంబు
భాస్కరాదులు నున్నంత ♦ వరకు జగతి!

మీరా :—(దుఃఖముతో) నాథా! మీ నిశ్చితాభిప్రాయమెద్ది?

జయ :—(కఠినముగ) విషమిచ్చి మీరాను జంపుటయే నా నిశ్చితము - (తల వ్రాల్చును.)

మీరా :—హా! మీరా! (మూర్ఛిల్లును)

జయ :—ప్రేమసాగరము నీదుట కష్టమే!

మీరా :—(లేచి) నాథా! నాథా! ఎట్టిసాహసమున కొడి గట్టితిరి?

సీ॥ పరిహాసమున కేని ♦ బరుషంబులాడక
మృదువుగ భాషించు ♦ సదయహృదయ!

ఆటలయందైన ♦ నన్నుమాటనుదాటి
మెలఁగక చరియించు ♦ నిర్ధచరిత!
పేదసాదలఁగన్నఁ ♦ బ్రేమతో లాలించి
పాలించుచుండెడు ♦ పరమసుగుణ!
మువ్పోద్దులందునఁ ♦ బురుషోత్తముని దన
మానసంబున నెంచు ♦ భక్తురాలు!

గీ॥ కటకటా! యట్టి మీరాను ♦ కరుణమాలి
చంపఁదలఁతురే? విషమిచ్చి ♦ జనకులయ్యుఁ—
గంచె యే చేను మేసినఁ ♦ గలదెదిక్కు?
తల్లియే పిల్లలం దిన ♦ ధర్మమగునె?

జయ :—(స్వగ) ఇక నే నిక్కడఁ జాలసేపున్న యెడల నీమె నా మనస్సునుగూడ మార్చివేయఁగలదు - ఏను త్వరితముగఁబోయి చెలికత్తెద్వారా మీరాబాయికీ వార్తందెలిపి యామెను రప్పించి— విషమును సిద్ధముఁజేయవలసియున్నది. పోయెదను.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :— (దుఃఖించుచు) హా నాథా! నాథా! వెళ్ళుచున్నారా! నా ప్రార్థన మాలకింపరా? నాకుఁ గడుపుచిచ్చు తప్పదా? హా మీరా! మీరా! (మూర్ఛిల్లును.)

(తెర పడును)

రెండవ రంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—మీరాబాయి పాండురంగ విగ్రహముతో)

మీరా :— (స్వగ) ఆహా! తండ్రి గారి యశశ్చంద్రికకు నా మూలమునఁ గళంకమా? నే నెంతటి మందభాగ్యను! అమ్మహాత్ముఁడు త్యాగలోనే, విషముం గొని తెచ్చి నా కొసంగునని చెలికత్తె చెప్పి పోయినది. (విగ్రహమును ముద్దిడుకొని) తండ్రీ! రంగా! నేటికీ దీనురాలిపై దయగలిగినదా? పుట్టినదాని నేఁటివరకు నెల్లవేళల యందు విధవిరామములు లేక, త్వదీయ పాదారవింద సాన్నిధ్యము నభిలషించుచుండఁగా - ఈ నాటి కద్దాని ననుగ్రహింపనుంటివా? తండ్రీ! నీవు నన్ను నీ సన్నిధికిం బిలిపించుకొనుట నాకుఁ బరమానంద సంధాయకమే! నీ సాన్నిధ్యప్రాప్తికంటె వాంఛనీయమగు ప్రాపు నాకు వేఱొండు లేదు, కాని - భక్తురాలనగు నాకీ జనాపవాద మేమి? (తండ్రి నుద్దేశించి) జనకా! నీ ప్రయత్నము ప్రశంసనీయము! కుక్క ముట్టిన కుండను బ్రద్దలుచేయువలయును - కళంకితమయిన తనువును గాటిలోఁ గలుపవలయును - జనాపవాద భయంకరపిశాచిమున కెర యగు నన్ను విషమూలమున నంత మొందింపఁదలఁచితివి. నీ సాహసము కొనియాడఁదగినది. (ప్రక్కకుఁ జూచి) పదములచప్పుడు వినఁబడు చున్నది. ఎవరువారు? (ముందునకు నడచిచూచి) తండ్రియే విషమును గొని తెచ్చుచున్నాఁడు. (సంతోషముతో) ఆహా! నేఁడుగదా నాకు విముక్తి! నేఁడుగదా నా కానందము!

(అంత విషపాత్రతో జయమల్లుఁడు ప్రవేశము)

జయ :—పాత్రను బట్టుకొని కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా :—తండ్రీ! ఏల కన్నీరు గార్చెదవు? భవదీయశుభ్ర యశస్సు దిగంతములు వ్యాపించినది. అయ్యది కళంకితముగాకుండ

నా విషపాత్రము నిటుఁడెమ్ము. నేను మనసారఁ గ్రోలి, నిత్యానందమం దెదను. (విషపాత్రను బుచ్చుకొనును.)

"హా పుత్రీ! మీరా! మీరా!" (అని తెరలో రోదనము)

మీరా :—(వినుట నభినయించి) పాపము! తల్లి తన ప్రేమ వాహిని నరికట్టఁజాలకున్నది.

(అంత వీరాబాయి దుఃఖించుచుఁ బ్రవేశము.)

వీరా :—(కొమరితను కౌఁగిలించుకొని) హా! పుత్రీ! మీరా! మీరా!

మీరా :—అమ్మా! ఏల దుఃఖింతువు? మరణ మెప్పటికి యైననున్నదే! ముసలితనము పైఁబడినపిమ్మట - భగవంతుని స్మరించుటకయిన శక్తిలేక చచ్చుటకంటె నీ తరుణమున మరణమందుట యుక్తము గదా! నీవు శోకం బుడుగుము - నా యంతిమ ప్రార్థన మాలకింపుము,

సీ. మార్వాడు ప్రజలే మా ♦ మకపుత్రి దుర్భాష
లాడిరంచును నొవ్వ ♦ వాడకమ్మ
జనవాక్యమునకయి ♦ తనయను విషమిచ్చి
చంపె నాథుండని ♦ కనఁగనమ్మ!
ఏను చచ్చితినన్న ♦ హేతువుచే నీవు
భజనమందిరమును ♦ మరువకమ్మ!
అవని మీరాబాయి ♦ యాత్మజయ్యె నీకుఁ
దనరినదను మాటఁ ♦ దలఁపకమ్మ!

గీ. ఎఱిఁగియో లేక, యెఱుఁగకో ♦ యింతదనుక
నేను చేయుదోషముల మ ♦ న్నింపుమమ్మ!
భవ్యభవదీయ పాదప ♦ ద్మములకేను
ప్రణతు లొనరించుచున్నాను ♦ పడయుమమ్మ.

వీరా :—హా ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

మీరా :—జనకా ! నాకు సెలవొసంగుము. భక్తిపురస్సరముగా నే నాచరించు ప్రణామములను గైకొమ్ము.

జయ :—(కన్నీరుగార్చుచు మిన్నకుండును.)

మీరా :—(విషపాత్ర నొకచేతఁ బట్టుకొని - వేఱొకచేతఁగల విగ్రహముం బరికించి) రంగా ! పాపభంగా ! నే నెంతటియదృష్టము వడయుచున్నాను ! త్వదీయ నిర్హేతుకజాయమాన కరుణాతిశయమును నా యెడఁ జూపింపవలసినతరుణ మేతెంచినది. తండ్రీ !

గీ. నేను నీ దాసనౌదును ♦ నిక్క మిదియు ;
భక్తిఁ బ్రార్థింతు నిన్నెప్డు ♦ మనసునందుఁ
గనుక నన్నేలు ప్రాపిచ్చి ♦ గరుడగమన !
శిష్టజనపాల ! శ్రీలోల ! ♦ శ్రితసుచేల !

(అని విషము గ్రోలుచున్నది.)

జయ :—హా ! మీరా ! ఎంతటికఠినుండను. (మూర్ఛిల్లును.)

వీరా :—హా ! కుమారీ ! (మూర్ఛిల్లును.)

(అపుడు మీరాబాయి హస్తమునఁగల పాండురంగ విగ్రహము పవర్ణముం బొందును.)

మీరా :—(చలింపకయే విగ్రహవర్ణము మాఱుటంగని) హా ! ఏమిది ? విషముఁగ్రోలినను—వికారము దయింపకున్న దే ?... ... ... ఆఁ, ఏమిది ? ఆశ్చర్యముగనున్న దే ? అయ్యో ! నా ముద్దులమూటఁగట్టు విగ్రహము - ప్రాణాధికమగు నా పాండురంగవిగ్రహము - ఇంతలోనే యిట్లు నల్లఁబడిన దేమి ?

జయ :—(మూర్ఛనుండి లేచి) హా ! మీరా ! మీరా !

వీరా :—(లేచి) హా ! తల్లీ ! అప్పుడే విషము తలకెక్క— మ—ర—ణిం—చి—తి—వా ?

మీరా :—(దుఃఖించుచు) అయ్యో ! తల్లీ ! నేను మరణింప లేదు - అదేమి మాయయో - అదేమి చిత్రమో - నేను విషముం ద్రావియు నెప్పటియట్ల సుఖముగనే యున్నాను - కాని - నా పాండు రంగఁడు వివర్ణుఁడైనాఁడు.

వీరా :—(పఱుగునఁబోయి కూఁతును గౌఁగిలించుకొని) ఆహా ! ఏమి నా భాగ్యము ! సజీవవై యుండఁగా నిన్నుఁ జూడఁగంటిని

జయ :— (విగ్రహము నుజూచి యాశ్చర్యముతోఁ దనలో) ఏమి యీ మాయ ! దురవగాహముగనున్నదే ? వాసనచూచినంత మాత్రమునఁ బ్రాణము లెగురఁగొట్టు విషమును, నేనే తెచ్చి యీమె కిచ్చితిని. అద్దాని నీమె నా కట్టెదుట గుటగుటఁ ద్రాగినది త్రాగియు సురక్షితయైయున్నది. ఈమె హస్తమునందలి విగ్రహముమాత్ర మింత లోనే రూపుమాఱి వెలవెలఁబోవుచుండుట చూడ దురవగాహముగ నున్నది.

మీరా :—(దుఃఖించుచు) హా ! రంగా ! పాండురంగా ! ఎంత పని చేసితివి తండ్రీ ! నేను గ్రోలినవిషమును నీ లోనఁ బ్రవేశపెట్టుకొంటివా ? అయ్యో ! నీ దివ్యమంగళస్వరూప మెంతలో మారినది ? త్రిజగన్మోహనమగు నీ సౌందర్య మిప్పుడు మాయమైనదికదా ! అక్కటా ! పాపాత్మురాలనగు నేను - విషప్రయోగమునఁ జనిపోయిన లోపమేమి ? కాని నీ విట్టు లకారణముగఁ గురూపివై తివేల ? దేవా ! రాధను మెప్పించి, సత్యభామకు మరులుగొల్పి, రుక్మిణి నాకర్షించి, పదియాఱువేల గోపాంగనల వలపుం గుత్తకొన్న నీ సౌందర్య మిప్పు డేమయినది ? నిర్భాగ్యురాలనగు నా కతమున విషపానమొనరించి వివర్ణుండవయితివా ? అకటా !

గీ. భక్తురాలిపైఁగల ప్రేమ ♦ భావమునను
గరళమున్ గ్రోలి తేజమ్ముఁ ♦ దొలఁగినావు ;
రాధ గృహమున కేఁగ నా ♦ రామ నిన్ను
వికృతాకారుఁడని యిలు ♦ వెడలుమనో !

ఒకప్పుడు నీ ప్రాణప్రియ యట్లన్న నీ వేమిచేయుదువు ?.............
రంగా! ఈ నా నడి వినుము నీవు సర్వసమర్థుండవు. యథా
రూపమందుము లోకమోహనుండవగు నీ విట్టి వికృతాకారముతో
నుండఁగా—నేను చూడఁజాలను.

గీ తొంటి సౌందర్యమునుబొంద ♦ కంటివేని
శిరము బ్రద్దలుగాఁగ నేఁ ♦ జేసికొందు
నంతియేకాని—నిన్నిట్టు ♦ లరయ లేను ;
వేఁగ నా కోర్కెదీర్పుమా ! ♦ విఠలరంగ !

(అంత విగ్రహము యథాస్వరూపమున గోచరమగును)

జయ :—(చూచి) అహా ! ఏమిది ? విగ్రహము మునుపటివలె నగపడుచున్నదే !

వీరా :—నాథా ! కొమరితయొక్క భక్తి బోధపడినదా ? పాండురంగఁ డామె యధీనమునను న్నాఁడు. పిలిచినఁ బలుకుచున్నాఁడు.

మీరా :— (సంతోషముతో) రంగా ! నీవు నా మాటను బాటించి యథాస్వరూపముం గైకొంటివి. నా కిపుడు సంతోష మయినది.

జయ :—(కొమరితను కౌఁగిలించుకొని) మీరా ! మీరా నీవు పరమభక్తురాలవు - లోకులకు జడిసి నిన్నుఁ జంప యత్నించినందులకు నన్ను మన్నింపుము.

మీరా :—తండ్రీ ! నిన్ను మన్నింపనేల ? తానొకటితలఁచిన దైవ మింకొకటి తలచినట్లయినది. నా యెడలఁ బ్రయోగింపఁబడిన

విషము నా పరమాత్ముఁడు హరించినాఁడు. ఇపు డేది కర్తవ్యము ? నీ యపకీర్తి తొలఁగుటెట్లు ?

వీరా :—కుమారీ ! విజ్ఞానవతివగు నీ వట్లు పలుకుట పాడిగాదు గతజలసేతుబంధన మేల ? అయినదేదో యయినది-లోకమును మెప్పించుటకయిన నీవు వివాహమున కంగీకరింపవలయును

మీరా :—(మిన్నకుండును.)

జయ :—(స్వగ) మౌన మర్ధాంగీకారసూచకమని చెప్పుదురు. మంత్రులకు నే నిప్పుడే వివాహయత్నము లొనరింప నాజ్ఞాపించి, చిత్తూరురాణాను ద్వరలోనే జామాతగాఁ బడసెదను. (భార్య నుద్దేశించి) ప్రేయసీ ! మన మదనసింగును జిత్తూరునకుఁ బంపవలసియున్నది. సుముహూర్త నిర్ణయమునకుఁ బురోహితుని గబురంపవలయును. పరమభక్తురాలగు మీరా తండ్రినగు నా యాజ్ఞను దిరస్కరింపదు. ఆమె తప్పక కుంభరాణాకుఁ బత్నికాఁగలదు - నీవు సందేహ ముడుగుము - రమ్ము - పోవుదము.

వీరా :—మీరా ! నీవు భజనమందిరమునకుఁ బోవుదువా ? లేక, నా వెంట వచ్చెదవా ?

మీరా :—తల్లీ ! నేను రంఛోడ దేవునిదర్శింప నేఁగుచున్నాను.

(అనుబంధము—)

(భగవన్నామస్మరణ మొనరించుచు నిష్క్రమించును.)

వీరా :—నాధా ! తడయనేల ?

జయ :—రమ్ము - పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

(తెర వ్రాలును)

ద్వితీయాంకము—సంపూర్ణము.

---

[11]

శ్రీరస్తు.

మీరాబాయి

తృతీయాంకము.

మొదటిరంగము—రాజబాట.

(ప్రవేశము—సదానందుఁడు—శివనాథభట్టు.)

సదా:— ఏమయ్యా! శివనాథభట్టూ! ఈ మధ్య నేను గ్రామాంతరము పోయితిని. నిన్ననే వచ్చితిని. నగరులోని విశేషము లేమి?

శివ:— (పరికించి) ఎవరది? మా యాబిడకు నా మీఁదఁ గోపమువచ్చి పేరుల్లిపాయ నూఱుచు నూఱుచు, గన్నులలో రసము పిండినది. అందుచేతఁ గన్నులతోఁబాటు మనసుకూడ మండుచునే యున్నది సరిగా మీరెవ్వరో నాకుఁ దెలియుటలేదు. దయచేసి, నామధేయము.........

సదా:—నేను...

శివ:—(కోపముతో) ఓహో! నీ పేరు "నేనా?" బాగు బాగు! "నేనూ!" కీ ప్రశ్నయేమి?

సదా:—(తనలో) ముసలిముండకొడుకసాధ్యుఁడు - ముక్కుమీఁద వీనికిఁ గోపము తాండవమాడుచుండును.

శివ:—ఓయి నేనూ! మాటలాడవేమి? మూఁగనోము పట్టితివా?

సదా :—తాతా! నేను సదానందుఁడను.

శివ :—కద్దనుకుంటాను! నిన్నుఁ దన్నినను బాపములేదు నేను నీకుఁ దాతనా? తల నెఱిసి పండ్లూడినంతమాత్రాన నన్నుఁ 'దాతా' యని పిలువవలయునా? నా దార్ఢ్యము పరీక్షసేయుదువా? చెప్పపట్లు పట్టు - పస బయటఁబడఁగలదు.

సదా :—(నవ్వుచు) తాతా!

శివ :—అదిగో! అదిగో! ఆ కూఁతలే కూయవలదనుచున్నాను.

సదా :—తప్పు తప్పు!

శివ :—ఎవరిది? తప్పెవరిది?

సదా :—నాదే, బాబూ! నాదే తప్పు - క్షమింపుము - దయ చేసి విశేషము లెఱిఁగింపుము.

శివ :—ఆలాగున దారికిరా - మన మహారాజుగారి కూఁతు రున్నదే!

సదా :—అవునవును - మీరాబాయమ్మ - భక్తురాలు.

శివ :—నన్నుఁ జెప్పనీయవు. నీకుఁ దెలియదు—

సదా :—చెప్పు చెప్పు—

శివ :—ఆమెకుఁ బెండ్లియయినది - చిత్తూరు మహారాణావారు ఆమెను భార్యగాఁ గైకొనిరి.

సదా :—తాతా! కాదు—కాదు—పొరపాటు—బాబూ! పొరపాటు—క్షమించుము—ఆమె వివాహము చేసికొననని చెప్పుచుండెడిదే!

శివ :—అవును - ఆ మాట నిజమే!

సదా :—అయిన నిప్పుడెట్లు సమ్మతించినది.

శివ :—పెండ్లి చేసికొనకుండ నాజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణియై యున్న—నీవంటి కొంటెముండకొడుకులు నోటికివచ్చిన యట్లెల్లఁ గాఱుకూతలు కూయుదురేమోయని రాజదంపతులు భయపడి కొమ

రిత నెట్లో తల నూపఁజేసిరి. చిత్తూరురాణాయగు శంభుఁ డామె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుఁడై కోరి యామెను గ్రహించినాఁడు.

సదా :—వివాహ మెక్కడ జరిగినది ?

శివ :—ఇక్కడనే—ఈపట్టణమునందే !

సదా :—చిత్తూరునుండి వారందఱు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—మూర్ఖుఁడా ! బ్రహ్మదేవుఁడు నీబుఱ్ఱలో నేమిపెట్టినాఁడురా ?

సదా :—(నవ్వుచు) బంగారము.

శివ :—కాదు—బంకమన్ను. బుఱ్ఱలో నీకు బంగారమేయున్న యెడల మొన్న మీచెల్లెలుచేతులకు గాజులు చేయించుకోనఁదలఁచి కోమటిదగ్గఱ నెందులకు రెండుకాసులం గొనును ? నీబుఱ్ఱకే యట్లు కాడతోడనో, కన్నముపెట్టి బంగారము దీసికొనియుండెడిది.

సదా :—నీబుద్ధికి సంతసించితినిలే—రామాయణములోఁ బిడుకలవేరుపలె నీ యసనవసరప్రసంగమేల ? చెప్పుము. చితూరునుండి వారెల్లరు నిటకు వచ్చియుండిరా ?

శివ :—రాకన్న వివాహమెట్లగును ? చిత్తూరుమహారాణా మంత్రులు—పురోహితులు—సామంతులు—సరదారులు—సేనాధిపతులు—చుట్టములు—పక్కములు—విదూషకులు—గాయకులు—కవులు — పండితులు—మున్నగువారిని వెంటనిడుకొని మహేంద్రవైభవముతో వచ్చినాఁడు. సంధ్యావందనమొనరింపలేని చవటకైదికికూడ నా మహారాజు వలన బంగారునాణెములను బడసినాఁడు. మన మహారాజుగారుకూడ మహావైభవముతో వారికి స్వాగత మిచ్చిరి. భూమ్యాకాశమంతట నాకేపందిరివేసిరి. దాని యలంకారాదులను వర్ణించుటకు నాకు శక్తిలేదు.

సదా :—వివాహ మంత ఘనముగా జరిగినదా ?

శివ :—అదియొకమార్గా ?

సదా :—అవును. సర్వశక్తిసంపన్నులు మహారాజులు వారు చేయలేకున్న మనమూ చేయఁగలము !

శివ :—ఒక వింతమాత్రము జరిగినది.

సదా :—ఏమది ?

శివ :—పెండ్లికూతురు—మహారాజపుత్రికయగు—తన మూమూలు పాటలను మానినదికాదు. పెండ్లికాలమందైన విలువైన చేలములను ధరింపలేదు. అలంకారముల నాశింపకేము పాండురంగని విగ్రహమును మరచిపోలేదు.

సదా :—ఆశ్చర్యము !

శివ :—ఆశ్చర్యమే ! ఆమె ముఖచిహ్నములం బరికించినఁ దల్లిదండ్రులమాటం గాదనలేక బలవంతముగా బెండ్లి కంగీకరించినదని స్పష్టమగునది.

సదా :—ఇప్పుడామె యెక్కడనున్నది ?

శివ :—ఎక్కడుండును ? వివాహానంతరమే భర్త యామెను దనవెంట నిడుకొని వెడలినాఁడు

సదా :—పూర్వజన్మసుకృతముకాంబోలు ! ఆమె బాల్యము నుండియు భక్తురాలే !

శివ :—నీవంటి దౌర్భాగ్యుండయిన. బెండ్లికాలమందు నాకుం గట్నము చాలదనియు- బట్టుపుట్టము లీయలేదనియుఁ గినియును. ఆమె మహాభక్తురాలు ! ఆకనుజయించి యెల్లవేళలయందుఁ బాండురంగనామమును స్మరించు పూతాత్మ.

సదా :—రాత్రులందు దొంగ లింటిలోఁబడి యునుపపెట్టె తాళము బద్దలుకొట్టకుండ నీవును భగవన్నామస్మరణము సేయుచుందువు. ఎఱుఁగనివారయిన, "నీతఁడు భీష్మునంతటివాఁడు - మహాభక్తుఁడు" అని తలంచి మోసపోవుదురు.

శివ :—కుట్టుకుంటా ! నాకెందులకీపోది. పనియున్నది—వప్పభొట్టుగారింటికిం బోయెదను

సదా :—నాకు నేతిభొట్టుగారింటికడం బనియున్నది. నేనుకూడ నీవెంటనే వచ్చెదను.

శివ :—చిన్నతనముననుండి యీ కొంటెతనము మానలేదు కదానీవు !

సదా :—వృద్ధాప్యముపైంబడి నేడో రేపో కాటిలోంగలియనున్న నీకే కొంటెతనమున్నదిగదా ! నాకు డదా ? రమ్ము పోవుదము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

రెండవరంగము—చిత్తూరునందలి యంతఃపురము.

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి)

సుగు :—(స్వగ) తమ్మునీకు రాఠోరురాజపుత్త్రికగు మీరాబాయితక్కం దక్కంగల రాజపుత్త్రిక లెవ్వరును నచ్చలేదుకాంబోలు! తుదకామెను బెండ్లిచేసికొని—వెంటనిడుకొనివచ్చినాడు. అదేమిపాపమో! క్రొత్తగాన త్రింటంగాలు పెట్టినది మొదలు మొదలునదినాగాలేదు. పట్టమహిషియని తన్నుజూడవచ్చినవారిం గన్నెత్తిచూడదు—వదిననగు నామాటనాలించి యాభరణములు ధరింపదు—ఎప్పుడును భజనలే!—పూజలే—ప్రార్థనలే! సన్యాసినివలె నెవ్వరేమను కొందురోయను జంకుగొంకు —ఎగ్గుసిగ్గులు—లేక—చేతనొకవిగ్రహమునుబట్టుకొని, విశ్రవిరామములేక—“రంగా ! రంగా !” యని పలవరించుచున్నది. అదెక్కడిభక్తియో ! అదేమివైరాగ్యమో ! భర్త

యేమనునో యన్న భయము లేదు. వదినగారు నామాటకు లక్ష్యము లేదు— మొదటిరోజుచూచితిని—రెండవరోజుచూచితిని. ఇది మూడవ రోజు! ఇక నిల్లెంతకాలము సహించుట!

(అంత నేపథ్యమున మీరాబాయి పాడుచుండును)

(అనుబంధము——)

సుగు :—(వినుట నభినయించి) అదిగో! మరలసిద్ధము—చెడిపోయినదానవలె దండనాపదములం బాడుకొనుచు నిటు వచ్చుచున్నది నేడు నగరులో మహోత్సవము జరుగుచున్నది. ఈపూట నయిన నీమె ముచ్చటదీఱ. శృంగారించుకొనరాదా?

(అంత మీరాబాయిపాడుచుం బాండురంగవిగ్రహముతోం బ్రవేశము)

మీరా :—(సుగుణాబాయినిజూడకుండం బరమానందముతో) రంగా! శ్రీరంగా! అహో! ఏమి నీ తేజము! ఏమి నీసౌందర్యము! చూచినకొలందియుం జూడవలయుననియే యుండును.

సుగు :—(కోపముతోజూచి స్వగ) వేషము బాగుగనే యున్నది. భర్తయొక్క సౌందర్యమును మాని యీపాడునోరు లేని కొయ్యబొమ్మను గొనియాడుచున్నది

మీరా :—(తన్మయత్వముతో) ఓ త్రిజగన్మోహనాకారా! కల్యాణమూర్తీ! రమ్ము—సాక్షాత్కరింపుము. నీస్వరూపముంజూచుటకుం గన్నులు వేగిరపడుచున్నవి నీగాత్రముం గౌగిలించుకొనుటకు బాహువులు తొందరసేయుచున్నవి. నీ మోమునుంజుంబించుటకు... ...

సుగు :—(ముక్కుమీఁద వ్రేలిడుకొని) ఆ—ఆ—ఎంతమాట! తుదకీమెకు మతిపోవుచున్నది.

మీరా :—రంగా! రమ్ము—నాకు ముద్దియ్యి—పదియాఱువేల గోపికలను భరించు రసికాగ్రగణ్యుఁడవీవు నీకు నొక్కతెను భారమా? స్వామీ!

సుగు :—(ఆశ్చర్యముతోను, క్రోధోద్రేకముతో) ఏమి యీ ప్రేలా
పనులు ? సిగ్గుఁడియము లు లేవా ? రాచకులమునఁబుట్టలేదా ?

మీరా :—(ఆకస్మికముగఁ గన్నులు తెఱచి చూచి) వదిన
గారూ ! మీరా ?

సుగు :—ఓహో ! అంతవఱకువచ్చినదా ? ఇక్కడనే యుం
టివా ? పరలోకములోఁ గాండుఁగని ప్రక్కలోఁ బరుండితివా ?

మీరా :—అట్టి భాగ్యము నేను నోచుకొనలేదుకదా !

సుగు :—(కోపముతో) చాలుఁజాలు నూరకొనుము. క్రొత్త
గానిన్నగాక, మొన్న నత్తింటఁ గాలిడితివిగదా ! భయభక్తులక్కఱ
లేదా ? నయవినయములు చూపవలదా ? తరుణవయస్కవయిన
నీవు చక్కఁగా సింగారించుకొని యుత్సవములోఁ బాల్గొనుటకు బదులు
ఈ యావేశమేమి ? ఈ యున్మత్తప్రలాపములేమి ? నీభర్తవిన్న
నెంతప్రమాదము ! నీతలను బుచ్చులుగాఁదెగ నఱుకఁడా ?

మీరా :—వదినగారూ ! మీమాటలు నాకు బోధపడుట
లేదు నేనాడిన దుర్భాషలేవి ? తలను బుచ్చులుగాఁదెగనఱుకుటకు
నావలనఁగలిగిన పొరఁబాటులేవి ?

సుగు :—చాలుఁజాలు నూరకొనుము—కొయ్యబొమ్మనుబట్టు
కొని—"ముద్దుపెట్టుకో-కౌఁగిలించుకో" అనుట తప్పుగాదా ?

మీరా :—(మందహాస మొనరించి) అయ్యో, వెఱ్ఱితల్లీ ! లోక
భర్తయగు నాపరమాత్ముని పవిత్రవిగ్రహమును ముద్దిడుకొనుట
దోషమా ? అనంతమహిమాత్ముని దివ్యమంగళస్వరూపమగు నీప్రతిమను
"కొయ్యబొమ్మ" యని తూలనాడఁదగునా ? వదినగారూ !

సీ॥ ఎవ్వానిబొజ్జలో ♦ నిమిడియున్నవి సదా
కమలభవాండ భాం ♦ డములు క్రమత

ఎవ్వానివక్షమం • దిందిరాసుందరి
విహరించుచుండు • నెవ్వేళలందు
ఎవ్వానిపదమున • నవ్వాటిల్లెను తొల్లి
పరమపావని పాప • భంగ గంగ
ఎవ్వానినాభిని • నెల్లజీవువిధుల్
వ్రాసెడు తొలివేల్పు • ప్రభవమందె
గీ. అట్టి జగదేక పాలకుఁ • డమరనాథ
మస్తకాలంకృతకిరీట • మణిసమూహ
రాజితాంచిత పాదస • రోజుఁడితఁడు!
వీనిఁ దెలియంగనేర? సు • జ్ఞానికైన!

సుగు:—(కోపముతో) ఇఁక నీకబుగులు కట్టిపెట్టుము. అజన్మాంతము బ్రహ్మచారిణివై భిక్షుకతోఁగలిసి, వారికీసుద్దులు గఱపుచు బ్రదుకలేకపోయితివా? పెండ్లియాడితివెందులకు?

మీరా:—అమ్మా! "భిక్షుకులతోఁగలసి"—అనుచున్నారు-మనము మాత్రము భిక్షుకులముగామా?

సుగు:—(కోపముతో) ఛీ, నోరుమూయుము. క్రిందుమీఁదెఱుంగక ప్రేలాపింపకుము. నీవు భిక్షుకురాలివి-నీతల్లి భిక్షుకురాలు-నీతండ్రి భిక్షుకుఁడు-నీవంశము భిక్షుకవంశము-కాక, మాకేమి? మహేంద్రభోగముతోఁ దులఁదూఁగు చిత్తూరురాణాయున నేమనుకొంటివో? జాగ్రత! అవకతవకమాటలాడి రాణాకాగ్రహము గల్పించితివేని పుట్టిలోనే నంబుగొట్టినదన్నట్లగును నీబ్రదుకు!

మీరా:—(చిరునవ్వుతో) అమ్మా! బుద్ధ్యనపాప్రియసుగు నీజీవనముగురించి, జ్ఞానులగువారు మురియురు.

సుగు:—ఓ, మహాజ్ఞానమబ్బినదినీకు. మేము జ్ఞానములేని మోటుపశువులము......మూఢురాలవగు నీతో నాకీవితర్కమేల?

నేఁడు నగరులో మహోత్సవము జరుగనున్నది. లోనికివచ్చి యమూల్యవస్త్రాభరణములను ధరింతువా ? లేదా ?

మీరా :—అమ్మా !

సుగు :—(అర్థోక్తిలో) అమ్మా—బొమ్మాయని కాలయాపన సేయకుము. నిన్ను నీ సాంగభక్తిని—నీకఠటువైరాగ్యము నుజూడఁగా—చూడఁగా—నాకఱికాలిమంట తలకెక్కుచున్నది—చెప్పుము. నీవువస్త్రాభరణములు కావలయునా ?

మీరా :—వదినగారూ ! నావిన్నప మాలకింపుము

గీ. వస్త్రములఁ దాల్చినంతనే ♦ భక్తిరాదు
భూషణంబులవలన స ♦ న్ముక్తిలేదు
మానసరక్షణ కున్న ♦ వంచచాలు.
శ్రోత్రవాసిని ధరియింప ♦ గోర్కెయుగదు

సుగు :—(చుఱచుఱచూచి) తాఁజెడ్డకోఁతి వనమెల్లఁజెఱచిన దన్నట్లు, నామతినిగూడ నీవు పోఁగొట్టుచున్నావు. నిన్నుఁ దగినరీతిని రాణాతోఁజెప్పి మందలింపఁజేసెదను. (ముందునడచి) కుక్కను సింహాసనమునఁ గూరుచుండఁబెట్టినను అది వెనుకటియట్లే వర్తించును. ఈమెబుద్ధియుఁ గుక్కబుద్ధియు నొకటే ! వెదకివెదకి కుంభుఁడు మంచి బొంతనే సంపాదించినాఁడు... కానిమ్మ. ఇప్పుడు మునిగిపోయినదేమున్నది ? సమయముఁగనిపెట్టి, కల్లబొల్లిమాటలు నాలుగు వానికిఁజెప్పి ఈమెకు స్వస్తివాక్యముఁ జెప్పించితీరెదను.

(నిష్క్రమించును)

మీరా :—ఆహా ! ఈమె యవివేకమునకు హద్దులేకున్నది కదా ! పరమాత్మునిప్రతిమను గన్నులకద్దుకొని తరించుటకు బదులుగా దూఱినది..... ఆమెనుగూర్చి నేను నగవనేల ? ఎవరికర్మఫలమును వారేయనుభవింతురు.

(నిష్క్రమించును.)

(తెరవ్రాలును)

మూఁడవరంగము—శయనాగారము.

(ప్రవేశము—కుంభరాణా)

కుంభ—(స్వగ) అతిజగన్మోహనవిగ్రహంబును జూచి నకోలఁదియుఁ జూడనలయునఁటయే యుండును కమలభవుఁడు తన యద్వితీయ నిర్మాణ కళాకౌశల్యముం బ్రకటింపఁటకోయన — సౌందర్యమును మూర్తీభవింపఁజేసి, మీరాగాఁ జేసినాఁడనుట యతిశయోక్తిగాదు షోడశకళాపరిపూర్ణుఁడగు చంద్రుఁడా యింతిమోముకెదదిగదుసుమీ! వానిలోఁ గళంకమున్నది—ఆమె మోమున నదికానరాదు. తేజఃపుంజములు వెదఁజల్లు వెడఁదకన్నులతో మందస్మిత సుందరవదనారవిందముతో భాసిల్లు నా కుటిలకుంతలములను వివాహమండపమునఁ బ్రత్యక్షముగఁ జూచినపుడే నామనస్సు పగ్గములచేఁ గట్టివేయఁబడినది చూపులు కేంద్రీకరింపఁబడినవి—మన్మథుఁడు విజృంభించినాఁడు—కుతూహల మధికమైనది. (కొంచెమాగి) అట్టిసౌందర్యరాశికి—లేజవ్వనికి—వైరాగ్యమెందులకో! అంతఃపురముం బ్రవేశించి మూఁడునాలుగు దినములైనది. కాని యొకనాఁడయిన శయనాగారముం బ్రవేశించి నా తాపమును బాపలేదు—ఒకవేళఁ గ్రొత్తయగుటచే నబలాసహజమగు సిగ్గును నటించుచున్నదేమో! ఇప్పుడు నేనే యామెకడకుఁ బోయి కోరికలీరికలెత్త శృంగారతరంగముల మునిఁగితేలుచు మన్మథుని పీచమడంచెదను. (పక్కకుఁజూచి) అల్లదే, నాప్రేయసి! నిండువెన్నెలలోఁ జలువతాతిన్నెపయిఁ గూరుచుండి తనలోఁదా నేదియో పాడుకొనుచున్నది. ఇదేసమయము—(గవాక్షమువంకఁదిరిగి) తుంటరి చందురుఁడా!

గీ. కళలు పదియాఱుఁగల్గెనా ♦ గర్వమేల?
అదయుఁడైయేచు మదనుని ♦ యంశనుండి

బాధఁగొల్పుచున్నావు ♦ భామఁగూడి
నీదు పోగరువడంచెద ♦ నిశ్చయముగ.

(నిష్క్రమించును.)

తెరవ్రాలును.

నాల్గవరంగము—ఉద్యానవనము.

(ప్రవేశము —మీరాబాయి పాండురంగప్రతిమతో)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దులాడుచు) రంగా! రంగా! ఇపుడు నీ కానందముగనున్నదా? నీవు సుఖించుచున్నావా? అమృతమయములగు ఏ చంద్రికిరణములలో ఉల్లమున కుల్లాసముగలిగించుచు మెల్లమెల్లనవీచు నీచల్లగాలిలో, నీవు సుఖింతువనియెంచి నిన్నిక్కడకు గొనివచ్చితిని.

(అంత నేపథ్యమున)

శా. ఆరాధింపఁగనేల? విగ్రహము ను ♦ ద్యానంబునందొంటిపై
లేరే? యన్యులునీవుగల్వ సుఖవై ♦ లేఁబ్రాయమందున్నదా!
వారింజూడవొ? కోరవో? తెలియవో? ♦ భావింపఁగానొల్లవో?
వైరాగ్యంబను వార్ధిమున్గుటనునో ♦ పంకేజపత్రేక్షణా!

(అనుపద్యముంజదువుచు రాణా ప్రవేశము)

మీరా :—(లేచినిలువఁబడి) నాథా! ఆరాధింపఁదగినవాఁడు జగదాధారభూతుండగు పాండురంగఁడొక్కఁడేకదా!

కుంభు :—(ఆమెచెంతఁ గూరుచుండి) కాంతా! వృద్ధులు పలుకఁదగిన పలుకులవి—నిండుజవ్వనముననున్న సౌందర్యతేజోరాశి వగు నీకుఁ బాండురంగఁడేల? వానిప్రతిమయేల? భజనలేల?

మీరా :—(మందహాసముతో) నాథా! ధర్మజ్ఞులగు మీరిట్లు నుడువుట భావ్యమా? సర్వలోకేశుఁడగు నాపాండురంగఁడే నా కక్కఱ లేకపోయినయెడల నిఁకఁ గావలసిన దేమున్నది? భక్తమందారుని భజించుటకు యౌవనమైననేమి? లేక, వృద్ధాప్యమైననేమి? సాకళలోచనుని సంస్మరించుటకు సౌందర్యమున్ననేమి? కురూపమున్ననేమి?

కుంభ :—ప్రేయసీ! ఈపండువెన్నెలలోఁ జలువతాతిమీఁదఁ గూర్చుండి నాకు నీవుపదేశింపవలసినది—రక్తిగాని—భక్తి గాదు—ప్రసాదింపవలసినది సౌఖ్యముగాని—సాయుజ్యముగాదు—బోధింపవలసినది—శృంగారముగాని—వైరాగ్యముగాదు—నేర్పవలసినది మన్మథారాధన గాని—తారకమంత్రముగాదు.

మీరా :—(స్వ) ప్రాణేశ్వరుఁడు విద్యాధికుండయ్యు, నింత సంభావణ మొనరించుచున్నాఁడేమి?... (ప్రకా) నాథా! భక్తిలో రక్తిగలదు—సాయుజ్యములో సౌఖ్యమున్నది.

కుంభ :—ప్రేయసీ! చీనాంబరమునకుఁ జిమ్మటవలె చిత్రపటమునకుఁ జెదపురుగువలె నీమోహన దేహసుమంబున మస్తువైరాగ్య కీటకము ప్రవేశించినది. (కొంచెమాగి) ఆహా! ప్రకృతి యెంతరమణీయముగనున్నదో చూచితివా?

సీ. పదియాఱుకళలతో ♦ భాసిల్లుచున్నాఁడు
కలతఁ బుట్టించుచుఁ ♦ గలువఱేఁడు
అల్లవల్లన నల్ల ♦ ముల్లాసమునుబొందఁ
గడఁగివీచుచునుండె ♦ గంధవహుఁడు
కొంగ్రొత్తతళుకుతోఁ ♦ బొంగినింగికిఁజూచుఁ
గోరికల్ కొనసాఁగఁ ♦ గుముదసమితి

శాఖాగ్రములనున్న ♦ శారికానికరంబు
తేఁపికూతలమదిఁ ♦ దృప్తిఁబఱుపు

గీ. బ్రకృతియంతయు శోభాయ ♦ మానమగుచు
వెలయుచున్నది కాదె? యీ ♦ వేళయందుఁ
జలువరాతిన్నెపై నార ♦ సాక్షిఁగూడి
రతులఁదేలెడి పురుషుఁడే ♦ రమ్యజీవి!

మీరా:—నాథా! నాసాహసమునకు మన్నింతురేని, ఆ యభిప్రాయము యుక్తమైనదికాదని చెప్పుచున్నాను. ప్రకృతియంతయుఁ బరమేశ్వరుని స్వరూపమేకదా! ప్రతివస్తువునందును బ్రతిప్రాణియందును బాండురంగఁడున్నాఁడు. భక్తితో వానిని బ్రార్థించి జన్మమును దరించుకొనుటర్హము.

కుంభ:—(స్వగ) ఈమెనుబట్టుకొని పీడించుచున్న యీ వైరాగ్యపిశాచము వీడుమార్గము గానరాకున్నదే! అబ్బా! నాకు సంతాప మధికమగుచున్నది. మారుఁడు నాపైవిజృంభించుచున్నాఁడు. ఈమె—మనసులోమనసుఁగలిపి, వానిగర్వము సర్వము ఖర్వముచేసిన, నాకు శాంతి సమకూడియుండెడిది ప్రయత్నించిచూచెదను. హృదయమునఁ బరివర్తనము గలుగకుండునా? (ప్రకా) ప్రియసీ! అవ్వక్కకుఁ జూడుము.

చ. చిలుకలజంట కొమ్మపయిఁ ♦ జేరిసుఖంబును బొందుచుండె; గువ్వలు రతికేళిఁదేలుచును ♦ భావజుఁగొల్చుచుచుండెఁ బ్రీతిమై;
విలసితరూపతేజముల ♦ వెల్గెడుపుష్పమోద మొప్పఁగా
లలితమనోజ్ఞమార్గముల ♦ రంజిలఁజేయవె? నన్ను నియ్యెడన్.

మీరా:—నాథా! ప్రకృతి కడుంగను మనోహరంబుగ నుండుటచేత నట్టివారికేని హృదయము ప్రశాంతముగ నుండును. కనుక

నిట్టిసమయమున నేకాగ్రబుద్ధితో నైక్యకంఠముతోఁ బాండురంగసంకీర్తనమొనరించువారు ధన్యులు.

కుంభు :—అబలా ! ప్రకృతిరామణీయకత హృదయమున శాంతిని నెలకొల్పుననుచున్నావు అదియేటిమాట ? కోరికలుదయించినవి; వ్యాకులత మధికమగుచున్నది; దుర్భరమగు తాపమునుబాపుము

మీరా :—దేవా ! కోరికలను నెఱవేర్చువాఁడా గోపబాలుఁడు—వ్యాకులమడంచువాఁడా వాసుదేవుఁడు—తాపముంబాపువాఁడా దనుజమర్దనుఁడు.

కుంభు :—(విసుగుతో దనలో) అబ్బా! ఇఁక నీమెకు సమాధానము చెప్పుట యెట్లు ? (మన్మథునుద్దేశించి) ఓరీ తుంటరి పచ్చవిల్తుఁడా ! నీవు లొంగినకొలందియుఁ బిడించుచున్నావుగదా ! ఇది నీపక్షపాతబుద్ధియా ? లేక, శక్తివిహీనతయా ? తృతీయారాధనమున నెంతగాఁ బ్రోత్సహించినను, ఈమె యంగీకరింపకున్నదే ! నాపై విషముశరముల నామెపైఁగూడఁ బ్రయోగింపవేల? దుష్టుఁడా!... ... నామనోగతాభిప్రాయము నీమెకు విస్పష్టముగాఁ జెప్పివైచెదను. అప్పుడేమనునో !—(ప్రకా)

మ. అతివా ! దాఁచఁగ నేల ? నిన్గలసి హృ ♦ ద్యానంబునందియ్యెడన్
రతికేళీమనుగొంగ వచ్చితిని; యు ♦ శ్రాంతంబునామూరుఁడు
ద్ధతినై నాటుశరాళి కోర్వఁజమి ! నీ ♦ దాసానుదాసుండ; న
న్నతిరాగంబున నేలుకొమ్ము; సుఖినై ♦ యానందముఁ బొందెదన్.

మీరా :—ప్రభూ ! తమకానందముగూర్చుటకు నేను సమర్థురాలనా ? మీకును—నాకును—సకలచరాచరంబులకును సంతోషముంగూర్చువాఁడా సర్వేశ్వరుఁడుగదా !

కుంభు :—(స్వగ) అకటా ! ఇపుడేదికర్తవ్యము ? మదనసంతాప మంతకంతకధికమగుచున్నది ఇష్టములేనియింతితో నరసము

లాడిన నేమి ప్రయోజనము ? కడసారి ప్రశ్నించిచూచెదగాక !
(ప్రకా) ప్రియసీ ! నేను నిన్నెంతఁగా బ్రతిమాలినను వినకున్నావు. మన్మథుఁడు నిర్దయుఁడై నన్నుఁ బీడించుచున్నాఁడు— వాని నీపండు వెన్నెలలో నారాధింతము—రమ్ముఁ

మీరా :—(నవ్వుచు) నాథా !

చ. పురహరుకంటిమంటలను ♦ బోడిమి దూలనంగుఁడయ్యె; సు
స్థిరతఁజెలంగు మానులను ♦ జేరఁగ లేఁడు; సుశక్తిహీనుఁడా
పురునిభజింపనేమిటికి ? ♦ వానిఁగన్న రమేశుభక్తితోఁ
జరణములంటి మ్రొక్కెదము ♦ జన్మతరించుచు; తద్యమీనుమల్
శిరసుంచఁగా పోకాలిపూజయేల ?

కుంభు :—(స్వగ) ఇఁక నీమెతో భాషించిన లాభములేదు. శయనాగారముం జేరి నిద్రించుటయే యుత్తమము. పోయెదఁగాక !
(నిష్క్రమించుచు.)

మీరా :—(ప్రతిమను ముద్దిడుకొనుచు)

గీ. రంగ ! కస్తూరిరంగ ! (శ్రీ) ♦ రంగ ! రంగ !
నిన్నె మదినెంచి ప్రేమించి ♦ నిన్నెనమ్మి
నీకొసంగిన దేహమ్ము ♦ నేఁడు పరున
కెట్టులర్పింపఁగడఁగుదు ♦ నెఱుఁగఁజెపుము !

తండ్రీ ! జోలపాటం బాడెదను నాయొడిలో నిద్రింపుము.

(అనుబంధము—)

తెరవాలును.

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీ ర స్తు.

మీ రా బా యి

చ తు ర్ధాం క ము.

మొదటిరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము:— మీరాబాయి, చెలికత్తెయగు నళినితో)

మీరా :—నళినీ! నీవు చెప్పఁబోయిన దేమి ?

నళి :—ఏమియు లేదమ్మా! ఎవ్వఁడో యొకసన్న్యాసి— పరమ భక్తుఁడు ముప్పొద్దులందుఁ బాండురంగనామస్మరణము సేయుచు వీధులం దిరుగుచున్నాఁడు వేణుగోపాలస్వామివారి యాలయమునకుఁ బేదపాదల నెందఱినో వెంటనిడుకొనిపోయి తత్సేవ దేవ మొనరించుచున్నాఁడు.

మీరా :—నళినీ! నళినీ! నీవు త్వరితముగఁబోయి యాభక్తుని దోడ్కొనిరమ్ము—పొమ్ము.

నళి :—దేవీ! శుద్ధాంతఃపురములలో నన్యపురుషులను ప్రవేశ పెట్టినయెడల నేమిముప్పువాటిల్లునో! అంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగఁ బ్రవర్తింపఁగలనా ?

మీరా :—నళినీ! మాఱుమాటాడక పొమ్ము—అమ్మహాత్ముని దోడ్కొనిరమ్ము. అట్టివానిపాదరజము సోఁకినంత నే యంతిపురి పవిత్రిమం కాఁగలదు.

(అంత నేపథ్యమున)

శ్లో. కురుతే గంగాసాగర గమనమ్
వ్రతపరిపాలన మథవా దానమ్
జ్ఞానవిహీన స్సర్వమ తేన
ముక్తిం నభజతి జన్మశతేన ॥భజగోవిందం॥

నళి :—(వినుటనభినయించి) దేవీ! ఆవినవచ్చుకంఠస్వర మా సన్యాసిదే! ఆతఁడేకాఁగోలు వీథింబడి పోవుచున్నాఁడు.

మీరా :—వెదుకఁబోయినతీఁగ కాలికిఁ దగిలినది—పొమ్ము. ఆతఁడు దూరమేఁగుటకుముందేపొమ్ము "మహాత్మా! మిమ్ములను సందర్శించుటకు మాదేవి కుతూహలపడుచున్న" దని చెప్పి, వానిం దోడ్కొనిరమ్ము

నళి :—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును.)

మీరా :—(స్వగ) కంఠస్వరము నాకుఁగూడఁ బరిచితమే! (స్మృతి నభినయించి) నాగుడు దేవుఁడప్పుడు చిత్తూరునకుఁ బోవుచున్నా నని వచించెఁగదా! ఈభక్తశేఖరుఁ డాతఁడేయనుట నిక్కువము. (ఆత్రముతో వానిరాక కెదురు చూచుచుండును)

(అంతనళిని దయానందుని వెంటనిడుకొని ప్రవేశము.)

దయా :— (దూరమునుండి మీరానుబరికించి) అహో! ఏమి నాభాగ్యము!

గీ. వినుత పాండురంగ విఠల ♦ విందచింత
నామృతాస్వాదనాసక్త! ♦ యమలహృదయ!
మూర్తిగైకొన్న సద్భక్తి ♦ పుంజమదిగో!
కంటి, మీరాలతాంగినేఁ ♦ గౌతుకమున.

మీరా :—(దయానందునిజూచి) మహాత్మా! గురుదేవా! త్వదీయ పవిత్రసందర్శనభాగ్య మీదాసురాలికి నేఁడు లభించినదా! (పాదములపై వ్రాలును.)

దయా :—కుమారీ! లెమ్ము. నేనీనగరంబున నుండగనే, రాణావారు నిన్నుఁ బరిణయమాడి తీసికొనివచ్చిరని వినియుంటిని ఎప్పుడో యవకాశము చిక్కినపుడు నిన్నుఁజూడవలెనని తలంచితిని. నాకోర్కె నేఁడు సఫలయత్నముగ ఫలించినది.

మీరా :—మహాశయా! హృదయము భగవదర్పితమగుటఁ బెండిలివలదని యనేకవిధముల జననీజనకులను వేఁడుకొంటిని. వారు నామాటను బెడచెవి బెట్టిరి.

దయా :—(నవ్వుచు) అమ్మా! రాజమహిషి యితివి. పూర్వమువలె, నీ భజనల కాటంకము కలుగుచుండుట లేదుగదా?

మీరా :—దేవా! నేను చిత్తూరురాణావారికిఁ గేవలము దాసినేయగుదును, కాని మనసిచ్చి మోహించినకాంతను గాను. నా వలన వారి కెట్టిధన యినసౌఖ్యము నందదు. ఏసంగతురా? అలంకారములన్న నాకుఁగిట్టదు. కొంగొత్తచీరలఁగట్ట నా మనసొప్పదు వనవిహారములు నాకఁ బనిరావు ఎల్లవేళలయందు సామాన్యమగు వేషముతో—సామాన్య స్త్రీపురుషులంగలసి గోవిందుని కీర్తించుటయే నాకుఁ బరమానందసంధాయకము. నేనిట్లు భోగముల నొల్లక యోగినివలెనుండుట మహారాజుకు కిష్టముగాకున్నది.

నళి :—అయ్యా! అంతిపురములో మాపట్టపుమహిషికాదరణము లేకపోయినను—పురమునందలి ప్రజలలో గౌరవాభిమానములు ప్రబలినవి. వాళ్లనుసైతము చెమ్మగిల్లఁజేయఁగల యీ మెగానము సర్వజనుల నాకర్షించినది. వారెల్లరు ఏమెను దనమాతగాఁ బరిగణించుచున్నారు. (పదములచప్పుడు నాలకించి తనలో) సుగుణాబాయమ్మ వచ్చి చాలున నిలువఁబడినది ఆమెకంటఁబడకుండ మెల్లఁగా నేనిట నుండి జాఱెదను. (నిష్క్రమించును.)

మీరా :—దేవా ! పరీక్షించుటకో, లేక, విలాసార్థమో కాని భగవంతుడు తన్నునమ్మినవారి నెక్కుడుకష్టపెట్టుచుండును.

దయా :—అమ్మా ! మానవులు కష్టసుఖములకు లెక్కసేయ రాదు. మేలుకలిగినను, కీడుమూడినను పరమేశ్వరసంకల్పమేయని తలంచి, భక్తినివిడువకుండవలయును.

సుగు :—(స్వగ) తుదకు అంతఃపురము లీవిధముగా మారినవి. దేవాలయములు సన్యాసులకు ఆటపట్లు—ఎండకన్నెరుగని రాచపడుచులకు నివాసములగు భవనములు—ముష్టిముండకొడుకులగు దొంగ జడదారులకుం దావులగుచున్నవి. ఈసన్యాసి యెవ్వడో, తెలిసికొని పిమ్మట రాణాతోం జెప్పి వీనిని దండింపజేతును (ముందునకువచ్చి కోపముతో, ఏమయ్యా ! ఎవడవు ? నీకు బుద్ధియున్నదా? లేదా? పులిమీసములతో నూగులాడ దొడగినట్లు రాజమహిషితోం బ్రసంగించుచున్నావు ?

మీరా :— (సవినయముగ) వదినగారూ ! ఈమహాత్ముడు భక్తపుంగవుడు—

సుగు :—(అర్ధోక్తిని) ఆతడు భక్తుడో—ఈటకరియో నిన్నెవ్వ రడిగిరి ? నీవెందులకు బదులుచెప్పుచున్నావు—పానకములోని పుడకవలె. దగుదునని సన్నిటిలో దూరకుము.

దయా :—అమ్మా ! నీకింతయాగ్రహమేల ?

సుగు :—ఓరీ, మూఢుడా ! నా కాగ్రహ మెందులకనుచున్నావా ? నీవంటివారు నం దడుగుపెట్టుట బాగున్నదా ? రహస్యముగా రాజమహిషితోం బ్రసంగించుట బాగున్నదా ?

మీరా :—వదినగారూ ! ఏదైనదోషమున్న నది నాదికాని, యాతనిదికాదు—పాపమా మహాత్మునిపైం గోపించుట మీకుచితమా? నాకు గురువగుటవలన వీధింబడి పోవుచున్నవానిని నేనే పిలిపించితిని

సుగు :—ఏమేమి? ఈబుద్ధి ఏకేపుట్టినదా ? ఈతుంటరిసన్యాసి నీకుగురువా ? మగవారిని రాచపడుచులు కన్నెత్తిచూచుటయే తప్పు గదా ! నీవు సామాన్యయువతివిగావు—చిత్తూరుమహారాణా కోరిపెండ్లాడిన యందకత్తెవు—మగపురుగు చరియింపవీలులేని శుద్ధాంతఃపురములలోనికి, ఇట్టి కపటసన్యాసులను బిలిపించుకొనుచున్నావా ?

మీరా :—అకారణముగ నమ్మహాత్ముని నిందింతురేల ? ఆతఁడు కపటియని మీకెట్లు తెలియును ?

సుగు :—ఏమో, ఎట్లు తెలియునో ! నేను నీవలె విజ్ఞానవతిని గాను—నీప్రశ్నలకు సమాధానమిచ్చుట కియ్యెడకు రాలేదు. యుగయుగమ్ములనుండియుఁ బ్రఖ్యాతివహించిన చిత్తూరురాణివాసములో నిట్టి యత్యాచారములు జరుగుచుండ నేనుచూడలేను—వానిం జూచ్చి మాన్పుట—

దయా :—(అర్ధోక్తియందు అమ్మా ! యుక్తాయుక్తములరయక మాటాడెదవేమి ? ఏగూటిచిలుక యాగూటికేఁజేరును—ఆమెభక్తురాలుకనుక—భక్తుండనగు నన్నుఁబిలిచి సత్కరించినది. ఇందత్యాచార మేమున్నది ?

సుగు :—(కోపముతో) హెచ్చుతగ్గులులేక, నోటికివచ్చిన ట్లిచ్చునఁ బేలుచున్నావు—జాగ్రత్త ! నాకు యుక్తాయుక్తములు తెలియవా ?... ... తుచ్ఛుఁడా ! వచ్చినదారిచావలకుఁబొమ్ము లేకున్న నీగుడ్లు తీయింతును.

దయా :—(మందహాసముతో) అమ్మా! నేను నీయింటనేళ్లుండుటకురాలేదు—పూళ్లుండుటకురాలేదు. నీవు భయపడనక్కఱలేదు. కాని నీకిట్టి దుడుకుఁదనముండుట తగదు.

సుగు :—ఛీ—పొమ్ము—ఆవలకుఁబొమ్ము. ముష్టిముండకొడుకువగు నీవు నాకు బుద్ధులు గఱపెదవా ?

మీరా :— అమ్మా ! ఆపూజ్యునట్లు నిరసించుట న్యాయమా?

సుగు :— ఏమి ? నీకుఁగన్నులు తలకెక్కినవా ? ఉండు—నీపని జాగ్రత్తపెట్టెదను—రాణాకుఁ దెలియఁజేసి నిన్నుఁదగినట్లు శిక్షింపఁజేసెదను. (స్వగ, మంచితరుణముదొరకినది ఈనాటి సంఘటనము రాణా కెఱింగించితినేని యీ మె నావలకు గెంటివేయక మానఁడు.

దయా :—(మీరాబాయి నుద్దేశించి) కుమారీ! నేను పోవుచున్నాను భగవన్నామస్మరణము మానవలదని హెచ్చరించుచున్నాను.

(అనిపాడుచు నిష్క్రమించును.)

(అనుబంధము—)

సుగు :—జంకుగొంకులు లేక, పరపురుషుల నంతిపురములోఁ బ్రవేశపెట్టుచున్నావా ? రమ్ము. రాణాకడకు

మీరా :—అమ్మా ! నాయందు దోషములేదు. నిరపరాధనగు నేను నాథునకడ కేందులకు ? పాండురంగనిసేవించుట కాలయము లోనికిఁ బోయెదను (నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈమె భక్తి నరికట్టవలయును. వైరాగ్యమును రూపుమాపవలయును. సోదరునితో నీమెయంతిపురిలోనికి విచ్చలవిడిగాఁ బరపురుషులను రప్పించుకొనుచున్నదని చెప్పెదను. ఆకపటసన్యాసిని భటులచేఁబట్టించి, చెఱయందుఁబెట్టించెదను. ఈ సుగుణాబాయి సామర్థ్యమింకను—మీరాబాయికి బోధపడలేదు. తలంచినంతనే, నందినిబందిగను—పందినినందిగను జేయఁగలదీమెయని పాపమా నిర్భాగ్యురాలు గ్రహింపకున్నది. ఇఁక నేను తడయనేల ? రాణాను గలసికొని వానిచెవికి వృత్తాంతమెక్కించెదను.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—రాణామందిరము

(ప్రవేశము—కుంభుఁడు—సుగుణాబాయి.)

కుంభు :—అక్కా ! విశేషము లేమి ? ఎన్నఁడు లేనిది నేఁడు నామందిరమున కిట్టిసమయమున వచ్చితివి ?

సుగు :—సోదరా ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రుల కీర్తిని నీవు కళంకిత మొనరించితివి—

కుంభు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఆఁ—ఆఁ—ఏమనుచున్నావు ! సుప్రసిద్ధమయిన చిత్తూరురసపుత్రులకీర్తిని నేను కలంకిత మొనరించితినా ? అంతటిదుష్కార్య మాచరించితినా ?

సుగు :—మార్వారు దేశాధీశుని కొమరితను వెదకివెదకి వివాహము సేసికొంటివిగదా !

కుంభు :—అవును. అందు న్యూనతయేమున్నది ? మహావీరుఁడయి దిగంతవిశ్రాంతయశోవిశాలుఁడై తనర్చు భూపాలశేఖరుఁడౌ మార్వారు దేశాధీశుఁడు వానితోడి బాంధవ్యము గౌరవహేతువేగద !

సుగు :—నేను—అగౌరవమని చెప్పుటలేదు. గౌరవమేకావచ్చును. కాని నీవుకోరి పెండ్లాడిన యందకత్తె—మీరాబాయి

కుంభు—చెప్పుము. ఆలసింపక చెప్పుము.

సుగు :—చెప్పుటకేమున్నది ? సాటిరాజులాలకించిన తలవంపులు తెప్పవంతిదే !

కుంభు :—అన్నన్నా ! అంత ప్రమాదమే మొనరించినది ?

సుగు :—ఆమెకుమాత్రము ప్రమాదముగాఁ దోఁచుటలేదు. ప్రమాదముగ నేయున్నది.

కుంభు :—అక్కా ! మీరాబాయి యేమిచేసినదో చెప్పుము.

సుగు :—ఏమియుఁ జేయలేదు. మన వంశమునుమాత్రము కళంకిత మొనరించినది. అదిచాలదా ?

కుంభు :—(ఆత్రిముతో) అదెట్లు ? పరమభక్తురాలగు నామె కులమునకు చెఱుచు పాడుపను లేమిచేసినది ?

సుగు :—ఆమెభక్తియే యింతవఱకుఁ గొంప ముంచినది. శుద్ధాంతఃపురములలో సన్యాసులనుగూడఁ బ్రవేశపెట్టినది.

కుంభు :—(కోపముతో) ఏమేమి ? ఉత్తమస్త్రీలుండు నంతిపురములో సన్యాసులా ? ఎట్లురాఁగలిగిరి ?

సుగు :—ఎట్లురాఁగలుగుదురు ? కోరితీసికొనివచ్చిన రాఁగలుగుదురు రమ్మని కడుపుఁగాళ్లఁబట్టుకొని బ్రతిమాలిన రాఁగలుగుదురు.

కుంభు :—అక్కా ! నీకుఁబుణ్యముండును. జరిగినవిషయము రను బూసగుచ్చినట్లు సవిస్తరముగా నాకెఱిఁగింపుము. నాహృదయమున వ్యాకులపాట హెచ్చగుచున్నది

సుగు :—నాయనా ! అట్టిభార్య దొరకినపిమ్మట వ్యాకుల పాటుకాక—సుఖము చేకూరునా ?

కుంభు :—ఏమి ? నాభార్యయే యట్టి యత్యాచారములకుఁ గడఁగినదా ?

సుగు :—కాక మఱియెవ్వరు ? ఇతరులకెవ్వరికా ధైర్యసాహసములుండును ? "నేనే పట్టమహిషిని—నేనెట్లుమెలఁగిన నన్నడ్డువారెవ్వరు ? నన్నుఁ బ్రశ్నించువారెవ్వరు ?" అని గర్వ మామెకున్నది లేకున్నఁ జిఱకాలరక్షితములైన యంతఃపురసాంప్రదాయములకు విరుద్ధముగ, శుద్ధాంతఃపురములోనికిఁ గృత్రిమసన్యాసులను బిలిపించి వారితో ముచ్చటలా ?

కుంభు :—(జౌడుఁగఱచుకొని) ఎంసాహస మెంతసాహసము ! (ఇంచుక సేపాగి) అక్కా ! అన్యుల నంతిపురమునఁ బ్రవేశపెట్టుటకుఁ గారణము ?

సుగు :—నా కేమి తెలియును ? నాయనా ! నీభార్యనడిగి తెలిసికొనుము. ఆమాయలాడియే కల్పనలు చేసి చెప్పుటకు సమర్థురాలు.

కుంభ :—ఆమె—పరమపురుషుని రాణివాసమునందుఁ బ్రవేశ పెట్టినదని యెవ్వరు చెప్పిరి ?

సుగు :—ఒకరు చెప్ప నేల ? ముంజేతికంకణమున కద్దమేమను టకు ? ప్రత్యక్షముగ నేను చూచితిని. చూచుటమాత్రమె కాదు. బెదరించి యాసన్యాసి నావలకుఁ బంపివేసితిని.

కుంభ :—అప్పుడు నీవు వాని రాకకుఁ గారణము డుగ లేదా ?

సుగు :—ఎవరు చెప్పెదరు ? ఎవరినడుగుటకుపీలు ? వీధిని బడి పోవుచున్న వానిని దానే పిలిపించితిననియు, భక్తివైరాగ్యములను వానినుండి యలవడఁజేసికొనఁగోరితిననియు నామె నాకుఁ జెప్పినది.

కుంభ :—(తలపంకించుచు) ఇదివఱలో నలవడిన భక్తివైరాగ్యములు చాలినవి కావా ?

(అంత నేపథ్యమున దయానందుఁడు)

శ్లో॥ కామం క్రోధం లోభం మోహమ్
తత్వాత్మానాం పశ్యతి సోహమ్
ఆత్మజ్ఞానవిహీనా మూఢా
స్తేపచ్యంతేచ నరకనిగూఢాః ॥భజగోవిందం॥

సుగు :—(వినుట నభినయించి) సోదరా ! సోదరా ! వీఁడే ! పాడుచు వీధింబడి పోవుచున్నయాతఁడే నేను చెప్పిన సన్యాసి. వాని నిటుఁ బిలిపించి, మందలించుట మంచిది.

కుంభ :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఓరీ ! ఎవఁడురా ? అక్కడ—పుష్టాసింగూ ! నీవా ? ఇటురమ్ము.

(పుష్టాసింగు ప్రవేశము)

పుష్టా :—జయము జయము మహారాణావారికి.

కుంభు :—పుట్టాసింగూ! నీవు త్వరితగతినిబోయి—పాడుచు వీథింబడిపోవుచున్న యీసన్యాసి నిటుఁ దీసికొనిరమ్ము

పుట్టా :—చిత్తముప్రభూ !

(నిష్క్రమించును)

కుంభు :—అక్కా! ఇప్పుడు పాడుచుఁబోవుచున్న యీసన్యాసియే యఁతిపురముంజొచ్చినవాఁడని దృఢముగఁ జెప్పఁగలవా ?

సుగు :—చెప్పఁగలను—వాఁడేవీఁడు ; సందేహము లేదు.

కుంభు :—అట్లయిన వీనింబట్టి చెఱయందుంచెదను.

(అపుడు పుట్టాసింగు దయానందునితోఁ బ్రవేశము.)

పుట్టా :—జయము జయము మహారాణావారికి. ఆజ్ఞానుసారమీసన్యాసిని వెంటనిడుకొనివచ్చితిని.

కుంభు :—(దయానందు నవలోకించి) ఓరీ! నీవెవ్వఁడవు ?

దయా :—(మిన్నకుండును.)

కుంభు :—మాటాడవేల ?

సుగు :—బెల్లముమొత్తినతాయివలె నున్నాఁడు. చూడు—వాని కెంతనిర్లక్ష్యమో !

పుట్టా :—దయ్యముపట్టినదా ? లేక మతిపోయినదా ?

సుగు :—మాటపడిపోయినది.

దయా :—అతిక్రాంతమర్యాదులతో నాకేమిపని ?

కుంభు :—(ఉగ్రుఁడై) ఔరా! ఏమిరెకండకావరము ? పొగరు తలకెక్కినదా యేమి ?

పుట్టా :—మూఢుఁడా! చిత్తూరు మహారాణావారినే యతిక్రాంతమర్యాదు లనుచున్నావుగా !

దయా :—(మందహాసముతో) ఓయి, వెఱ్ఱివాఁడా! గౌరవమొకరిసొమ్ముకాదుగదా ! అది సత్పురుషులనే కోరును.

కుంభు :—(అలహాసముతో) ఆహా! ఆహా! ఏమిసత్పురుషులు! తినుటకన్నము—కట్టుగుడ్డయు లేక—తిరిపెమెత్తుకొనుచు బ్రొద్దుగడుపు ముష్టిముండకొడుకులు సత్పురుషులు! వారిని గౌరవమాశించుచు! ఇకఁ గావలసిన దేమున్నది!

దయా :—(మందహాసముతో) రాజా! సంపదకును సౌజన్యమునకును సంబంధమున్నదా? యాచనావృత్తిచేత జీవించునంతమాత్రమున—సత్పురుషులు నీకుఁ జులకనయితిరా?

కుంభు :—ఓరీ, అసందర్భప్రలాపీ! నీయిచ్చవచ్చినమచ్చున మాటాడకుము. నేనడుగుప్రశ్నలకు సమాధానమిమ్ము. రాజాంగనలుండు శుద్ధాంతఃపురములో నెందుకుఁబ్రవేశించితివి?

దయా :—పట్టమహిషియు. భక్తురాలునగు మీరాబాయి, తోవం బోవుచున్న నన్నుఁ దనచెలికత్తెచేత. బిలిపింపఁగా బోయితిని. అందుఁ దప్పేమున్నది?

సుగు :— ఓ కపటసన్యాసీ! నీవెవరిసమ్ముఖమున మాటలాడుచున్నావో, తెలిసికొనుము.

పుట్టా :—శాశీభూత విద్వేషి రాజని ఈయుండగు చిత్తూరు మహారాణానే లెక్క సేయవుగా?

దయా :—(మందహ సముతో) అయ్యా! రిపుడ్వర్గమునడంచుకోఁజాలని మీమహారాజును నేనేల లెక్క సేయవలయును?

సుగు :—సోదరా! వింటివా వీనిమాటలు! గ్రహించితివా వీనిదార్ఢ్యము!

కుంభు :—(కోపముతో) ఒరీ! మూర్ఖుఁడా! ఏవాడనోయాచించుకొని సుఖముగఁ బ్రొద్దుఁబుచ్చుభాగ్యము నీకులేదు. రాణివాసముం బ్రవేశించి శిక్షార్హుండవయితివి నీకాలుసేతులం గలుఁ గట్టించి, నిన్నుఁ జెఱసాలం ద్రోయించెదను.

దయా :—(మందహ సముతో) రాజా !

సీ. సర్వలోకేశుఁడౌ ♦ శౌరిబాల్యమునందుఁ
చిందుఁద్రొక్కిన దివ్య ♦ చిత్రశాల !
సత్యాగ్రహోద్యమ ♦ సంయుగారంభుఁడై
తామదాసువసించు ♦ లలితసీమ !
స్వీయస్వతంత్రంబు ♦ బాయనొల్లక తొల్లి
సంయుక్తమెట్టిన ♦ స్వచ్ఛభూమి !
భారతదేశ స ♦ ద్గౌరవంబాశించి
ధీరులువిడిసిన ♦ వీరగృహము !

గీ. అయిన చెఱసాలయనినంత ♦ నడలనేల ?
కడఁగి బంధింతువీవు నా ♦ కాలుసేతు
లంతియేకాని—భావంబు ♦ లడ్డఁగలవె ?
చేసికొనుమీవు వేడ్కఁ నీ చిత్తవృత్తి !

కుంభు :—(స్వగ) ఔరా ! ఎంతనిర్భయముగ మాటలాడు చున్నాఁడు. ఏదియెట్లుజరిగినను—వీనినిప్పుట్లఁ గారాగృహంబుననుంచు టయే మంచిది. (ప్రకా) పట్టాసింగూ ! ఇంకనుజూచుచున్నావేల ? ఈతుచ్ఛునిందోడ్కొనిపోయి, చెఱయందుంచుముఁ

పుట్టా :—చిత్తము మహాప్రభూ ! (దయానందునితో) ఓ సన్యాసీ ! తప్పుక్షమింపుమని రాణావారిపాదములపైఁబడి ప్రార్థింపుము వారు శరణాగతత్రాణులు కరుణాసముద్రులు.

దయా :—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా ! అంధుఁడు వేఱొకయంధు నకుఁ ద్రోవఁజూపలేఁడు; ఒకద్రోహి వేఱొకద్రోహిని క్షమించలేడు.

పుట్టా :—నీకర్మము — నేనేమిచేయఁగలను ? నీనోటినుండి యున్మత్తాలాపములు వెలువడుచున్నవి—రమ్ము.

దయా :—(ఆకసమువంకఁజూచి) రఁగా! పాఁడురంగా! నీ సంకల్ప మీవిధముగనున్నదా?

(పుట్టాసింగుతోఁగూడ నిష్క్రమించును.)

కుంభు :—అక్కా! నేనించుకసేపు నిద్రింతును—నీవేఁగుము. సావకాశముగా మీరావిషయమై యాలోచించుకొనవచ్చును.

సుగు :—మంచిది.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

మీరాబాయి

పంచమాంకము.

మొదటిరంగము—అంతఃపురము.

(ప్రవేశము—నళిని—సుగుణాబాయి.)

సుగు:—ఏమే, నళినీ! ఇంత పెందలకడనే లేచిపోవుచున్నావు! మీదేవిగారు తిరిగి యేసన్యాసులనయిన బిలుచుకొని రమ్మనిరా?

నళి:—(సందేహ మభినయించును.)

సుగు:—సందేహమెందులకు? చెప్పుము. ఆయెచర్యలను నీవలనఁ దెలిసికొనవలెనని రాణా నాకనుజ్ఞ యిచ్చెను.

నళి:—అమ్మా! మీరెఱుంగని విషయము లేమున్నవి? అమాయకురాలనగు నానోటినుండి చెప్పింపఁజూతురేల?

సుగు:—నేనెఱింగినయెడల నిన్నుఁబ్రశ్నింతునా? చెప్పుము.

నళి:—అమ్మా! పట్టమహిషిప్రవర్తనమంతయు నాశ్చర్యకరముగనున్నది.

సుగు:—అట్లనుటకు హేతువు?

నళి:—హేతువునకేమున్నది? రాత్రియనదు— పవలనదు. ఎల్లప్పుడు విధివిరామములులేక, పాండురంగని ప్రతిమను మ్రోలఁ బెట్టుకొని, పాటలుపాడుచుండును. భజనలు సేయుచుండును. ఫలము

లను బంచిపెట్టుచుండును. సాయంకాలమగుసరికి, చపడుచులు సింగారించుకొని శయనాగారముల బ్రవేశించుటకు సిద్ధపడుచుం దురు. ఈమె కట్టివి కట్టవు—జడలోఁబెట్టుకొమ్మని పూలందెచ్చినంతనే, వానినా కొయ్యబొమ్మపైఁబెట్టును. పరిమళద్రవ్యములంగొని తెచ్చి మోరలఁబెట్టఁగా వాని నా బొమ్మ కుపయోగించును

సుగు :—నళినీ ! అనుదినమూ మె యిట్లుచేయు చున్నదని నేను దెలిసికొంటిని—కాని యీదినమున వేఁక వజామునందేనీవు లేచి యామె మందిరమునకుఁ బోవు చుండుటకుఁ గారణము ?

నళి :—అమ్మా ! దేవిగారీపూఁట పేదసాదః కు వస్త్రములను దానము సేయుదురఁట !

సుగు :—ఎక్కడ ? ఎక్కడ ? ఆమె స్వయముగా నా వీధి లోనికేఁగునా ?

నళిని :—ఆమె వెడలదు దొడ్డిగుమ్మముకడఁగాచి— దాటినీ బోవు బిచ్చగాండ్రనెల్లరను దోడ్కొనిరావః సినద. నాకాజ్ఞాపించి నది. అందువలన నింతపెందలకడ లేచితిని.

సుగు :—(ఆశ్చర్యముతో) ఎక్కడకు దోడ్కొనిరమ్మని నీ కాజ్ఞాపించినది ?

నళి :—అంతిపురిలోనికి—

సుగు :—ఈ నధ్య నంతఃపురముఁ బ్రవేశించిన యాసన్యాసి చెఱలోనున్నాఁడను విషయము మీ దేవికిఁ దెలియునా ?

నళి :— తెలియ కేమి ? తెలియుటమాత్రమే కాదు. ఆమె చెఱ సాలకుఁబోయి యాతనినూఱడించుటయు జరిగినది.

సుగు :—(స్వగ)· ఈమెపై నాకుఁగలపగ సాధించుకొనుటకు సమయము చిక్కినది.

నళి :—అమ్మా ! నాకనుజ్ఞయిత్తురా ?

సుశ :—(మెడలోనిహారముఁదీసి యిచ్చును) ఈహారమును గైకొమ్ము—పొమ్ము. అప్పుడప్పుడు నన్నుఁగలిసికొనుచుండుము.

నళి :—(హారమందుకొని సంతోషముతో) చిత్తము.

సుగు :—బిచ్చగాండ్రను దీసికొనివచ్చుటకే పోఁదలంచితివా?

నళి :—అవును పట్టమహిషి యనుమతి నతిక్రమింపవీలా ?

సుగు :—(తలయూఁచి) మంచిది—పోయిరమ్ము.

(నళిని నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) రాయనుమతి లేదు, కుంభుఁడు మర్వారు దేశమేఁగి యీ మెనుగోఁ బెండ్లాడినాఁడు. అందువలన నీమెపై నాకు ద్వేషముంకురించినది. నేనీ రాణాకు విశాలపురరాజపుత్రికను బత్నిగాఁ జేసికొమ్మని చెప్పితిని. నామాట నాతఁడు పాటింపలేదు. కనుక నెట్లయిన నీమెను నగరునుండి యావలకు సాగనంపినఁగాని నాకుఁ గంటికి నిద్రరాదు. నేనిప్పుడు రాణాను దోడ్కొనివచ్చి యంతిపురములో జరుగనున్నదానిం బ్రత్యక్షమొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర పడును.

రెండవరంగము—అంతఃపురము

(ప్రవేశము—మీరాబాయి—నళిని)

మీరా :—నళినీ ! ఆవినఁబడుచున్న కేకలు వారివేనా ?

నళి :—దేవీ ! నీవు పంచిపెట్టిన వస్త్రాభరణములనందుకొని సంతోషము పట్టఁజాలక బిచ్చగాండ్రు జయజయధ్వానము లొనరించుచున్నారు. (ప్రక్కకుఁజూచి) అహో ! నేలయీనినచాడ్పున భిక్షు

కులెందఱువచ్చిరో! ఆకసమునందలి చుక్కలనయిన లెక్కపెట్టవచ్చును—కాని—అమ్మా! నేఁడు నీవలన నాదరింపఁబడిన యీపేదలను లెక్కించుట కలవిగాదుగదా!

మీరా :—(ప్రక్కకుఁజూచి) ఆహా! భారతదేశ మెంతబీదతన మనుభవిఁచుచున్నది! ఒక్కచిత్తూరులోనే నిఱుపేదలు వేనవేలున్నఁ దక్కంగల హిందూదేశమున నెందఱుందురో! అయ్యయ్యో! ప్రాచీనవైభవము నశించుటచే భారతీయుల కెట్టియిక్కట్లు ప్రాప్తించినవి!—నళినీ!

సీ. ఖండఖండాంతర ♦ ఖ్యాతిసంపాదించి
యాదర్శపురుషులై ♦ యలరినారు!
అమరేంద్రభోగులై ♦ యాందోళికలనెక్కి
యేకచ్ఛత్రుల నేల ♦ నేలినారు!
పరదేశవాణిజ్య ♦ బాహుళ్యసంప్రాప్త
ధనముచేతఁ గుబేరుఁ ♦ దన్నినారు!
మత్తారిరాజన్య ♦ మకుటాలిశోభిమై
వామపాదము మోపి ♦ ప్రబలినారు!
గీ. నాఁటి మనభారతీయులీ ♦ నాఁడు—దాస్య
పాశబద్ధులై—పరతంత్ర ♦ బాధవలనఁ
గడుపునకుఁ బట్టెడన్నముఁ ♦ గట్టుగుడ్డ
కొదువగాఁ గుందుచున్నారు ♦ కోఁతలాఁగి!

నళి :—అమ్మా! నేఁడు నిఱుపేదలకిందఱికి వస్త్రాభరణముల నొసంగి పుణ్యము సంపాదించితివి. భారతదేశములోఁ బ్రజలదారిద్ర్యము నిన్నుఁబోలినవారివలనఁ గొంతయయిన నివారణకాఁగలదు. కాని యదేమిపాపమో! నీచర్యలు వదినగారికి నామెతోఁబాటు మహారాజుగారికిఁగూడ నాదరణీయములు గాకున్నవి.

మీరా :—నళినీ! ప్రతివ్యక్తికి నాత్మస్వాతంత్ర్యముండవల యును. మనము తలపెట్టుకార్యము మంచిదయిన నన్యులకు భయపడ నేల? అంతఃపురప్రవేశ మొనరించెనన్న నేరమునుమోపి రాణావారు దయానందయోగీశ్వరుని జెయిలోఁబెట్టించిరిగదా! అతఁడేమయినఁజలిం చినాఁడా? ఆపూతాత్ము నొక్కనిగుఱించి యాలోచింపుము.

సీ. ఆత్మస్వతంత్రంబు ♦ నభిలషించుమహాత్ముఁ
డోడెనే? చట్టాల ♦ గోడుఁజూచి
స్థిరకీర్తివాంఛించు ♦ చిత్తరంజనుఁడుదాఁ
జెఱసాలయనినంత ♦ వెఱఁ గుపడెనె?
భారతావని గౌర ♦ వముఁగోరు లోకమా
న్యుఁడు రాచపీడకు ♦ జడిసినాఁడె?
స్వారాజ్యమాశించు ♦ సదయాంతరంగుండు
జవహారిసుఖములఁ ♦ దవిలినాఁడె?

గీ. పూని, త్యాగంబునల్పుడు ♦ పుణ్యమూర్తు
లన్నిఁటికిఁ దెగించినవారె ♦ యగుదురవనిఁ
గష్టములఁగాంచి మదియందుఁ ♦ గలఁగరెపుడు,
అసువులనువీడ వెనుదీయ ♦ రవసరమున.

(అంత నేపథ్యమున)

"అమ్మా! నూతెండ్లుపైఁబడ్డ ముసలిముండను—కడుపునకన్న ము లేగు—కట్టుటకు గుడ్డలేదు"—

మీరా :—(ఆలకించి) నళినీ! పాపమా వృద్ధురాలెట్లుమొఱ పెట్టుచున్నదో—పొమ్ము ఆమెను దీసికొనిరమ్ము.

నళి :—(నిష్క్రమించి, యొకవృద్ధభిక్షుకురాలితోఁ బ్రవే శము—)

నళి :—అమ్మా ! ఈమె శతవృద్ధ—నేఁడో, రేపో రాలనున్న పండు.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నారాజేంద్రులుపెంచబడ్డ ముసలిముండను—కను పున కన్నులేదు కట్టుటకుగుడ్డ లేదు.

మీరా :—(ఆదరణతో) అవ్వా ! నీవు విచారింపకుము. నీకు జీవితాంతమువరకు సరిపోవు వస్త్రాదుల నొసంగుదును.

(ఆకస్మికముగఁ దెరలో)

"కొట్టుఁడు—పట్టుఁడు—పొడువుఁడు."

మీరా :—ఆఁ; ఆఁ; ఏమది ? ఎవరది ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁజూచి, భయముతో) అమ్మా ! అమ్మా ! ఇంకేమున్నది ?

మీరా :—ఏమి ? ఏమి ?

నళి :—(ప్రక్కకుఁజూపుచు) కోపమునిగిరది; మహారాజుగారిటు వచ్చుచున్నారు. బిచ్చగాండ్రసంపతిని బట్టుకొని కొట్టఁదిట్ట నాజ్ఞాపించుచున్నారు

వృద్ధు :—(భయముచే వడఁకుచు) అమ్మా ! అమ్మా ! నా గతి యేమి ?

మీరా :—అవ్వా ! నీకు భయము లేదు—మహారాజుగారు వృద్ధురాలివగు నిన్నేమియుఁ జేయరు.

(అపుడు రాణాయు సుగుణాబాయియుఁ బ్రవేశము)

సుగు :—సోదరా ! అంతిపురమును సత్రముగాఁదలచి, లో నంబ్రవేశించినందులకు వారికిఁ దగినశాస్తియే జరిగినది. ఇక్కడ నిఁక నొకముసలిముండ మిగిలియున్నది. దీనినిగూడ శిక్షింపవలయును. (సమీపించి) ఛీ ! ఛీ ! ఈముఁడదగ్గఱఁ గంపు ! చెడుకంపు ! ఇట్టి వారిని శుద్ధాంతఃపురములలోఁ బ్రవేశపెట్టుటా ?

కుంభు :—అక్కా! నీవు శాంతించుము—ఈ యవినీతికార్యము నంతె మొంచెంకును—ముండీ ముసలిదానికి బుద్ధిచెప్పవిమ్ము.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కడ్డనిలువఁబడి భగవంతునుద్దేశించి తనలో) హే నీరమందారా! ఆర్తత్రాణపరాయణా! పాండురంగా!

గీ కాళ్లుపోగవు—శతవృద్ధ— ♦ కంట్లు లేవు
కూడుగుడ్డలు దొరకమి ♦ మాడుచుండెఁ
బలిచి వస్త్రైకమిఁ లీయఁ ♦ దఁ దచినంతఁ
గోపమున వాఁడుఁడరు దెంచి ♦ కొట్టనుండె.

దేవా! ఆమె కెవ్విధమైన బాధలు గలుగకుండఁ గాపాడి సార్థకనాముండవు గమ్ము.

కుంభు :—(కోపముతో) ముసలిముండా! నీ వెందుల కంతఃపురములోనికి వచ్చితివి?

వృద్ధు :—(వడఁకుచు) బాబూ! బాబూ! అమ్మగారు—పి—లిపిం—చి—నా—రు.

కుంభు :—(మహోగ్రుఁడై)

శా. ముండా! ఏమిటికిట్లు ప్రేలెదవు? నం ♦ పూజ్యంబుసౌధంబు; మా
యండం జేరఁగ సాహసంబొదవెనే? ♦ అత్యంతదౌర్భాగ్యవై
చండాలత్వముతోడ నంటియును రా ♦ జాస్థానముం జేరదే?
ఖండింతుంగద! నీదుమస్తకము నే ♦ శౌర్యంబు దీపింపఁగన్.

సుగు :—సోదరా! మాటలతోఁ గార్యము లేదు—కాయశుద్ధిని జేయుము.

మీరా :—వదినగారూ! వృద్ధురాలినిగొట్ట—

కుంభు :—(అర్థోక్తిలోనే కోపముతో) నీవూరకొనుము. (వృద్ధురాలితో) ఓసీ! ముష్టిముండా! బాలేందుప్రభాజాలమయినఁ బ్రిస

రింపవీలులేని చిత్తూరురాణివాసమునఁ బ్రవేశించితివా ? (అని కొట్ట నుద్యమించుచున్నాఁడు.)

వృద్ధు :—బాబూ ! బాబూ ! అమ్మా ! రక్షింపుఁడు-రక్షింపుఁడు—అపరాధము—దిక్కుమాలినదానను.

మీరా :—(వృద్ధురాలి కడ్డుగానిలవఁబడి) మహారాజా! ఈమె క వస్త్రములనీయఁగోరి నేనేపిలిపించితిని ఆమె నిరపరాధ. దోషము నాది. నన్ను శిక్షింపుఁడు.

కుం :—(కోపముతో) నీకుమాత్రము తప్పునా ? ముందీ ముసలిముండకు బుద్ధిఁజెప్పనిమ్ము—సోదరా ! తొందరపడనేల ? కత్తి చే నా వృద్ధురాలికుత్తుకను దెగనఱుకుము.

వృద్ధు :—(భయముచే వడఁకుచు) అయ్యో ! అయ్యో !

మీరా :—(భర్తనవలోకించి) నాథా !

ఉ. అర్థులమీఁదఁ జూపఁదగు ♦ నాఁ భవదీయపరాక్రమంబు; ప్ర
త్యర్థులడాసి యుద్ధసమ ♦ యంబునఁజూపిన. జెల్లుఁగాక; సం
వర్ధిత భూరిభూజముల ♦ వ్రక్కలుసేయు ప్రభంజనుండు తా
నర్థిఁజెకల్చునే తృణల ♦ తావళులన్ ! మదినూహసేయుమా?

కుంభు :—(కోపముతో నామెను బ్రక్కకుఁద్రోసి) నీవూరకుండుము. నీకతంబునఁ జిత్తూరు శుద్ధాంతఃపురము సత్రముగా మాఱిపోవుచున్నది. ముందీవృద్ధురాలినిదండించి పిమ్మట నిన్నుగుఱించి యాలోచించెదను. (అని వృద్ధురాలిజుట్టు నొక చేతఁబట్టుకొని, వేఱొక చేతఁ గత్తిఁబూని)

మ. అతులక్ష్మాతల నాథుగేహమున నీ ♦ వాహా ప్రవేశింపఁగా
మదిలో సాహసమూనినావె ? సరినీ ♦ ప్రాణంబులిప్పట్ల; దు
ర్గతిపాలొదవటంచెఱుంగవసిచేఁ ♦ గంఠంబు లుంఠించి, ని
ర్గత కోపాన్వితచిత్తమూనెదను, రా ♦ కాసీ ! యిదే చుమ్మనన్.

(అంత నాకస్మికముగా నేపథ్యమున—)

గీ॥ " భద్రదంతావలం బొంతు ♦ బంధములను—
త్రాని ఛేదించివివశ్రమై ♦ పురములోని
ప్రజలఁ బదతాడనంబున ♦ రాయుచుండెఁ
దెల్పుఁడీ వార్త వేగఁ బా ♦ ర్థివున కిపుడు"—

కుంభు :— (వృద్ధురాలినివిడిచి తొట్రుపాటుతో) ఆఁ— ఆఁ— నాదపుటేనుఁగునకుఁ బిచ్చిపట్టినదా ?— ఆక్కా— ! ముందు నేను పోవు చున్నాను—దానిని బట్టుకొనుటకుఁ దగినప్రయత్నము లొనరింపవల యును—(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఈ ముండను నఱికినపిమ్మటఁ గంచుకి యీ వార్తను జెప్పరాదా ?...... ఈ ప్రయత్న మిప్పట్ల విఫలమయినది. క్రొత్తకల్పన జేసి యీ మీరా నంతిపురినుండి వెడలఁగొట్టుటకే చూచెదను. (నిష్క్రమించును—)

మీరా :—(పైకిఁ జూచి) అహో ! రంగా ! నీ లీలలు దురవ గాహములు ! నీ చర్య లత్యద్భుతములు ! ఈ వృద్ధురాలి కత్తుకపైఁబడ నున్న కత్తిని దప్పించితివి.

వృద్ధు :—ఆమ్మా ! ముష్టిముండనగు నా మూలమున నింత గందరగోళ మేల ?

మీరా :—వెఱ్ఱిదానా ! నీవు భయము నొందకుము. కరుణామ యుండగు నా పాండురంగఁడు నిన్ను సంరక్షించినాఁడు—రమ్ము—ఆవలి గదిలోఁగల వస్త్రాదికములొసంగి—నిన్ను సాగనంపెదను.

వృద్ధు :—అమ్మా ! నాకు వస్త్రాదికములు వలదు—నన్నుఁ బోనిండు—మరల మహారాజుగారువచ్చిన నా కాయువు మూడును.

మీరా :—అవ్వా! నీవు భయపడక నా వెంటరమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

మూఁ డ వ రం గ ము.

ప్రవేశము—నళిని

నళి :—(తనలో) నిన్న శుద్ధాంతఃపురములోనికి బిచ్చగాండ్రను బ్రవేశపెట్టినందులకే—మహారాణావారు మహోగ్రులై వారి నెల్లరను జావబాదిరి—సురల నేఁడిదేమి? పిచ్చిపిచ్చి పాటలను బాడుకొనుచు దేవిగారు—తాను రాజమహిషినన్న జ్ఞానము సుంతయు లేక - ఆలయము లోని కేఁగుటా? భజనసేయుటకు వచ్చిన సోమదత్తుఁ డామె గానమున కచ్చెరువంది యొక యమూల్యరత్న హారమును గానుకగా నొసంగుటా? బాగు బాగు! ఈ విషయము సుగుణాబాయి యాలకించినచోఁ దప్పక రాణా వారికిఁ జెప్పి యీయామె నీ పర్యాయము ౦తఃపురమునుండి సాగనంప గలదు...... కానిమ్ము...... (ముందుఁ జూచి) అదిగో! ఆమె యీ వైపునకే వచ్చుచున్నది. మొన్న బిచ్చగాండ్రవార్త చెప్పినందులకే నాకొక హారమిచ్చినదీమె! నేఁడీ వార్తను దెలియఁజేసిన నిం కేమి కానుక నొసఁగునో!

(అపుడు సుగుణాబాయి ప్రవేశము—)

సుగు :—ఏమే నళినీ! ఏ శేషము లేమి? నిన్న నా వృద్ధురాలికి మీ యమ్మగారు వస్త్రదాన మొనరించిరా?

నళి :—ఈ— అందులకు లోటేమి? ఆ ముసలిముండ లేచిన వేళ మంచిది—సమయమునకే పట్టపుటేనుగు ప్రజలపై బడి చెలరేఁగినదని కంచుకి యఱచినాఁడు—లేకున్న మహారాజుగారి చేతులమీఁదుగా యమలోకమునకుఁ బోయియుండెడిది.

సుగు :—నేఁటి విశేషము లేమి? మీా దేవిగారుదయముననే, పాటలు పాడుచు భజనమందిరముం బ్రవేశించిరి. అటఁగల పురుషు లెవ్వరు?

నళి :—(మిన్నకుండును.)

సుగు :—సందేహింపకుము—ఉన్నదున్నట్లు వచింపుము—నీవు తిరువాత నాగదికివచ్చిన నీకు మంచికానుక నిత్తును.

నళి :—అమ్మా! మా దేవి భజనమందిరములోని కేఁగినపుడు అట సోమదత్తుఁడను వణిజుఁడున్నాఁడు

సుగు :—వాని రాకకుఁ గారణము?

నళి :—దేవియొక్క యపూర్వగాన మాలకించుట—అతఁడు వెలఁగట్టరాని రత్నహారమొండామెకుఁ గానుకగా సమర్పించి, వెడలి పోయినాఁడు.

సుగు :—మీా దేవికా? రత్నహారము కానుకా?

నళి :—అగును.

సుగు :—(నిమీలితనేత్రయై యాలోచన మభినయించి) నళినీ! ఆమె యాహార మేమిచేసినది?

నళి :—మెడలో ధరింపలేదు—మందిరములోఁగల పాండురంగ ప్రతిమ కలంకరించినది.

సుగు :—నళినీ! నీవు నాకొక యుపకారము సేయవలయును

నళి :—సెలవిండు.

సుగు :—తప్పక చేయఁగలనని బాసచేయుము.

నళి :—చిత్తమట్లే.

సుగు :—నీవుపోయి మీ దేవి చూడకుండ నా హారమును దెచ్చి నాకీయవలయును. ఆమె కెఱుకపడఁగూడదు.

నళి :—అమ్మా ! మీ రిక్కడ నేయుండుఁడు— నే నయిదు నిముసములలో దానిం గొనివచ్చెదను.

సుగు :—మంచిది—పోయిరమ్ము—వచ్చునపుడు మీ దేవి యేమి చేయుచున్నదో కనిపెట్టుము.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును)

సుగు :—(స్వగ) ఇన్నిదినములకు నా యత్నము ఫలించినది. నే నీ రత్నహారముతో నొకచిత్రనాటక మాడెదను. మీరాబాయి కాయువయినఁ జెల్లవలయును—లేదా ? అమె చిత్తూరు పొలిమేరల దాఁటి పోవలయును - ఈ రెండింటిలో నొకటి తప్పదు - సోమదత్తునికి మీరాబాయితో సంబంధమున్నదని చెప్పుటకు నాకీ హారము నిదర్శనముగ నుపయోగపడఁగలదు - (ముందుఁ జూచుచుండును)

(అంతఁ గొంతసేపటికి రత్నహారముతో నళిని ప్రవేశము.)

నళి :—అమ్మా ! చూచితిరా ? ఈ హరమునకు వెలఁగట్టుట కేరికి శక్యము ? (ఇచ్చును.)

సుగు :—(పుచ్చుకొని తనలో సంతోషముతో) మా సోదరుఁడిదివరలో దీనిం జూచినాఁడు. క్రయమునకు. దన కిమ్మని సోమదత్తుని గోరినాఁడు ఆతఁడిష్టపడక వేరొకటి తెచ్చి యర్పించుకొనెదనని బదులు చెప్పినాఁడు. (ప్రకా) నళినీ ! మీ దేవి యేమిచేయుచున్నది ?

నళి :—అమ్మా ! క్రొత్తఁగాఁ జెప్పవలయునా ? ఎప్పటిచర్యలే మందిరమునఁ గూరుచుండి యొడిలో రంగని విగ్రహముఁ బెట్టుకొని ముద్దులాడుచున్నది.

సుగు :—(తల పంకించి) సరే నీ చిక్కబొమ్మ తరువాత నన్ను గలసికొమ్మ - ఈ విషయ మెవ్వరికిఁ జెప్పవలదు.

నళి :—చిత్తము—(నిష్క్రమించును.)

సుగు :— నే నిఁక. దడయరాదు - ఈ రత్నహారము ను రాణాకు జూపింతును - మీరాబాయి తన్మయత్వముతోఁ దన మందిరమునఁ గూరుచుండి ప్రలాపించుచుండును - సోదరుని వెంటబెట్టుకొనివచ్చి ద్వారమున నిలువఁబెట్టెదను. ఆతఁడా పలుకుల నాలకించి - నిశ్చయముగ నామె పరపురుషునితోఁ బ్రసంగించుచున్నదని భావింపఁగలఁడు. అపు డామెకు శిరచ్ఛేదము—నా కాహ్లాదము!

(నిష్క్రమించును)

తెర పడును.

నాల్గవ రంగము—శయనాగారము

(ప్రవేశము—రాణాకుంభుఁడు)

కుంభు :—(స్వగ) అక్కటా! ఏ యలజడియు లేక - ప్రశాంతమయమయిన శుద్ధాంతఃపురమున నెట్టిచిత్రవిచిత్రసంఘటనము లుదయించినవి! కొఱవితోఁ దల గోకికొన్నట్లు - కోరి తెచ్చిపెట్టుకొంటిని భార్యను - ఈమెవలన సుఖము రవ్వంతయు లేదు - మీదుమిక్కిలి సౌందర్యవతియగుటచే నామెం గాంచినంతనే - నాకు మదనసంతాప మినుమడించును. అద్దానిం బాపుమని యామె నెంతబ్రతిమాలినను - లాభ మావంతయు నుండదు. ఇఁక నామెతో వేఁగుటయెట్లు? అడవి

గాచిన వెన్నెలవలె నా జవ్వనమిట్లు గడచిపోవలయునా? (ఆలోచన మభినయించుచున్నాఁడు.)

(అపుడు తొందరగా సుగుణాబాయి ప్రవేశము.)

సుగు :—వింటివా? సోదరా! వింటివా?

కుంభ :—(ఉలుకుపడి) ఏమది?

సుగు :—(విషాద మభినయించి) అయ్యో! ఇఁక నేమున్నది? పంచువంటి కులము పాడుమీరావలనఁ గళంకితమయినది.

కుంభ :—అక్కా! మరల నెవ్వరినయిన నంతఃపురమునఁ బ్రవేశపెట్టినదా?

సుగు :—(నోరు నొక్కుకొనుచు) ఎట్టి యపకీర్తి వాటిల్లినది! నీ వీ విషయమునువిన్న నామెను ముక్కముక్కలుగ తఱిగి కాకులకు గ్రద్దలకు నెగురవేయకుందువా?

కుంభ :—ఆఁ- ఆఁ- మీరా యంతటిశిక్షకు. పాత్రురాలా?

సుగు :—పాత్రురాలగునో, కాదో నాకుఁ దెలియదు. ఆమె చేసినపనియిది. ఈ యూరిలోఁగల సోమదత్తుఁడనువాఁడీ రత్నహార మును - (ఇచ్చి) హరహరా! నా నాలుక వేయిచీలికలుగాను! చెప్పు టకు నోరు రాకున్నది.

కుంభ :—(హారముంజూచి ఆశ్చర్యముతో) అక్కా! అక్కా! ఈ హారము నీ కెట్లు చిక్కినది? నే నెంతఁగా నొక్కించి యడిగినను - ఆ వణిజుఁడు నాకు విక్రయించుటకు సమ్మతింపలేదు.

సుగు :—సోదరా! నీవు మాఱుమాటాడకుము. రమ్ము నా వెంటరమ్ము.

కుంభ :—(ఆత్రముతో) ఎక్కడకు? ఎందులకు?

సుగు :— నీకు సత్యమెఱుఁగుటకుఁ గుతూహలమున్న నా వెంటరమ్ము. నే నెక్కడికిఁ దీసికొనిపోయిన నీకేమి ? నీవు మాత్రము నా యనుమతి లేనిదే యెవ్విధమయిన సాహసమునకుఁ బూనరాదు. తుదకుఁ బెదవులను గదల్పరాదు.

కుంభు :—సరియే. రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

తెర వ్రాలును.

ఐదవ రంగము—మీరాబాయి మందిర ప్రాంతము.

(ప్రవేశము— సుగుణాబాయి—కుంభుఁడు.)

కుంభు :—అక్కా ! నీ చర్య నాకు దురవగాహముగా నున్నది. ఈ యర్ధరాత్రమునఁ జీఁకటిలో నన్నీ మందిర ప్రాంతమునకుఁ గొనివచ్చితి వేల ?

సుగు :—సోదరా ! వ్యాకులమనస్కుఁడవు గావలదు. గట్టిగా మాటలాడకుము — అడుగుఁ జప్పుడుగాకుండ మెల్లఁగా నీ మందిరకుడ్యము నానుకొని నిలువఁబడుదుము - రమ్ము

కుంభు :— (మెల్లఁగ) అక్కా ! ఈ మందిరములో నిపుడెవరున్నారు ?— మీరాబాయి యిపుడిందు శయనించుట లేదా ?

సుగు :—సోదరా ! నీ చేతికిచ్చిన రత్నహారమును సోమదత్తుఁడు మీరాబాయి కిచ్చినాఁడు—ఆమె వానికి లోఁబడి యిపుడీ మందిరమున ... ... విను - విను - పెదవులఁ గదపక - మెల్లఁగ వినబడుచున్న వారి సంభాషణ మాలింపుము.

కుంభు :—(నిర్వేదపాటులో వినుట నభినయించును.)

(అంత మందిరాంతర్భాగమున మీరాబాయి.)

" మనోహరా! రమ్ము - ఒక్క మద్దిమ్ము - తనివిదీర నన్ను నీ కౌఁగిటఁ జేర్చికొమ్ము "

కుంభు :—హా మీరా! మీరా! (ఉద్రేకముతో) అక్కా! అక్కా! చాలును - బోధపడినది

(అంత మరల నేపథ్యమున.)

" అయ్యయ్యో! నీ వియోగము నాకు దుస్సహము ".

కుంభు :—హా మహాపాతకీ! రాక్షసీ! మీరా! సుప్రసిద్ధము—అతిపునీతమునగు సుక్షత్రియకులమున నీ వెట్లుజన్మించితివి? పతివ్రతా శిరోమణులను బ్రసవించిన భరతమాత చండాలివగు నీ కెట్లు లాశ్రయమిచ్చినది? కళంకమెఱుఁగని చిత్తూరు రసపుత్రసద్వంశము నేఁడు నీ సంబంధమున మాలిన్యముఁబొందినదే! పాపాత్మురాలా!

నిరుపమాన సౌందర్య తేజోరాశివి నీవు సద్గుణవతివనియుదలచి నా కానందమొనఁగూర్తువని నిన్నుఁ గోరివరించినందులకిదియా ప్రతీకారము? దుష్టురాలా! నీవు భక్తురాలవన్నమాట మిథ్యగాదా? నీకు వైరాగ్యమెక్కడిది? అబ్బా—అబ్బా—తలంచినంతనే గుండెలు బద్దలగుచున్నవి......... అక్కా—అక్కా— మెల్లఁగా నన్నుఁగొని పోయి శయనాగారమునఁ జేర్పుము ఆదుచ్చురాలిని జిత్తూరువిడిచి యీక్షణమునందే పోవునట్టులొక యాజ్ఞాపత్రిమునువ్రాసి యందఁ జేయుదును. అంతవఱకు నాకు శాంతియుండదు. అబ్బా—తలతిరుగు చున్నది. ఒడలు వడఁకుచున్నది. నా భుజమును బట్టుకొనుము.

(సుగుణాబాయి రాణానుదీసికొని పోవును)

తెర వ్రాలును.

ఆఱవరంగము—శయనాగారము.

(మీరాబాయి లేచి కూరుచుండఁగా, నళిని చెంతనిలువఁబడియుండును.)

మీరా :—నళినీ! ఈయర్ధరాత్రి సమయమున నిటకేలవచ్చితివి? నీహస్తమునందలి లేఖయేమి?

నళి :—దేవీ! సుగుణాబాయమ్మ నిద్రించుచున్న నన్నులేపి, రాజాజ్ఞగాఁ దెలియఁజేసి, నీకీలేఖ నిచ్చిరమ్మని పుత్తెంచిరి (అని లేఖ నిచ్చును.)

మీరా :—(లేఖంబుచ్చుకొని విప్పి)

"మీరా!

నీవు పాపాత్మురాలివి—సుక్షత్రియవంశమునఁ దప్పబుట్టితివి—నీయునికి పుట్టినింటికిని మెట్టినింటికినిగూడ నపకీర్తింగలుగఁజేయును. అద్వితీయ సౌందర్యవతివిగదా నన్ను సంతోషపెట్టలేకుందువాయని నిన్నుఁ జేపట్టి వంచింపఁబడితిని. నీకును సోమదత్తునకునుగల సంబంధమును నేను కన్నులారఁ గాంచితిని. అన్యులపై నీకభిలాషయున్నది కాని, నిన్నుఁ ద్రికరణశుద్ధిగాఁ బ్రేమించినభర్తపైలేదు—ప్రొద్దుపొడుచుటకుఁబూర్వము నీవు చిత్తూరువిడిచి నీయిష్టానుసారముగఁ బొమ్ము. స్త్రీహత్య మహాపాతకమనితలంచియు నాదినుండియు నీయపూర్వసౌందర్యంబునకు ముగ్ధుఁడనగుటచేతను—నిన్నుఁ జేతులారఁజంపుట కంగీకరింపకుంటిని—లేకున్న మదీయ ఖడ్గధారకు నిన్ను బలియీయవలసినదే! నీకిఁక నా దర్శనము దొరకదు—నీవు చిత్తూరులో నీజన్మమధ్యమున గాలిడరాదు.

ఇట్లు

కుంభుఁడు"

నళి :—(కన్నుల నీరునించుచు)

మీరా : —(దుఃఖించుచు) హా ! తండ్రీ ! రంగా ! నేనేమి పాపముచేసితిని ? నావలన నేయపరాధముకలిగినది ? అది యెడియు నదేమికర్మమో ! సింహాసనస్త్రీనై యనక్తిసేపొందుచున్నానుగదా ! నాయు తండ్రి నన్ను దుశ్శీలగా శంకించినాఁడు—ఇప్పుడు నేను పెండ్లియాడినభర్త యును మానించి యీ శిక్ష విధించినాఁడు నాకేదికర్తవ్యము ? నాథునొక్కపరి సందర్శించి నానిర్దోషిత్వమును వెల్లడించు కొనుటకయిన నవకాశము లేకుండఁబోయినదే!...... ప్రభూ ! పండరి నాథా ! ఆదిని నిన్నే వరించియుంటచేత నన్యుని జేపట్టుట కంగీకరింప లేదు—కారణాంతరముచే వివాహమయినను—ఈ నాశరీర మింతవఱకుఁ బవిత్రమే ! ఇద్దాని నీకొఱకే భద్రముగ నుంచితిని. అనాఘ్రాణిత పుష్పమువలెనున్న మదీయదేహమును నీవే ముట్టవలయును కనుక నేయర్ధరాత్రియందే నాథునియాజ్ఞను దలఁదాల్చి యీ కుంతిపురినిఁ బాండురంగ పాదారవిందములను భజించుచు మార్గముఁబట్టి పండరిం జేరఁబోయెదను అక్కడ నీ కీతనువు సమర్పించెదను.

నళి :—అమ్మా ! ఏమి యీసాహసము ! చూడుము. ఆకసమునఁ గాఱుమబ్బు లావరించినవి అంధకారము నల్దెసలఁ గ్రమ్మి కొనియున్నది. తెరువయినఁ గంటికగపడదు ఇట్టిసమయమున నబల వగు నీవొంటరిగఁ బోఁగలవా ?

మీరా :—నళినీ !

గీ॥ తల్లియును దండ్రియును దాత ♦ త్రాతనేత
గురుఁడు దైవంబు హితుఁడు సో ♦ దరుఁడు నగుచుఁ
బాండురంగఁడే యెప్పుడు నా ♦ యండనుండఁ
దోడు నీడేల ? వెలుఁగేల ? ♦ తోడ్పులేల ?

నళి :—(స్వగ) ఆహా ! నిశ్చయముగా నీమె పరమభక్తురాలు-దేవతాస్వరూపిణి ! పాడుముండయగు సుగుణాబాయితో నేకీభవించి

రత్నహారమును దొంగిలించి యామె కిచ్చితిని. అమె దాని నాధార ముగాఁగొని యీమెయెడల నేరారోపణ మొనరించియున్నఁ బాప మంతయు నాదే!

మీరా :—నళినీ! నేను నా తండ్రిగారి భవనమునుండి కొని తెచ్చిన వెండిబంగారునగ లనేకములీ మందిరమున నున్నవి నీవు వానిని పిసికొనిపొమ్ము. మందసములందుఁ గ్రొంగ్రొత్త చీరలున్నవి — నీవు వానిని బట్టుకొని పోయి కట్టుకొనుము - నా కేమియువలదు - నేఁటికి నా బంధములు విడిపోయినవి భూస్థలింగల పేదజనులలో నే నొకతె నయితిని నా కిప్పుడు పాంచుభౌతికసంగనిబ్రపకము యొండున్నఁజాలును - నీవుమా త్రము నా యంతు దయయుంచి నా నాథుని దర్శించి—

సీ॥ కలనైన, లేక యా ♦ టలనైన నన్యుల
నెనసు దలంచు టే ♦ నెఱుఁగననుము
త్రికరణంబుల నీశుఁ ♦ బ్రేమించియుంటచే
భక్తిభావంబునఁ ♦ బ్రబలితనుము
తుచ్ఛమౌకాంక్షలు ♦ తుచ్ఛఁజేయుమిఁదన
కోర్కెలీడేర్ప లే ♦ కుంటిననుము
అవినీతికార్యంబు ♦ లాచరింపక, సదా
సత్పథంబులఁబట్టి ♦ చనితిననుము
గీ॥ విధివశంబున నపవాదు ♦ పృథ్విలోనఁ
గలిగెననిచెప్పి; నా నాథు ♦ లలితపాద
పద్మయుగళంబునకు మ్రొక్కి ♦ స్వాంత
మందు దాని మఱువకుండు ♦ ననుము నీవు

ఇఁక నా కనుజ్ఞయిమ్ము - పోవుచున్నాను.

నళి :—(దుఃఖించుచు) హా తల్లీ! తల్లిదండ్రులున్నారు - చెలి క త్తె లెందరోయున్నారు - వా రెవ్వరికిఁ జెప్పకుండ నీ నిశీథసమయ

మున నొక ప్రాతికపుల్లయయినఁ జేతంబట్టకుండఁ బయవచ్చి నీవు పోవ లయునా? ఎంతపాప మెంతపాపము!

మీరా :—(మందహాస మొనరించి) నళినీ!

సీ॥ పండరీనాథుని ♦ భజన కేఁగుచునుండ
సత్తమామల యాజ్ఞ ♦ లందనేల?
విఠల దేవుని కీర్తి ♦ వినుతింపఁబోవుచు
నన్నదమ్ముల ప్రశ్న ♦ లడుగనేల?
కస్తూరిరంగని ♦ గన్గొనఁ వెడలుచుఁ
దల్లిదండ్రుల చెంతఁ ♦ దడయునేల?
శ్రీవల్లభుని భక్తి ♦ సేవింపఁ గోరుచు
సందేహములతోడ ♦ సమయ నేల?

గీ॥ జంకుగొంకులు విడనాడి ♦ స్వాంతమందు
"స్వామి! నన్నేలు! నన్నేలు!" ♦ ప్రేమతోడ
ననుచుఁ బాడుచు నాడుచు ♦ నరుగరాదె?
తోడు నీడేల? ధనమేల? ♦ తోడవులేల?

అమ్మా! నళినీ! నాకిఁక సెలవు—(నిష్క్రమించును)

నళి :—(దుఃఖించుచు) అయ్యయ్యో! తుచ్ఛురాలనై - సుగుణాబాయి యొసంగు లంచముల కాశించి యెంతిపాప మొనరించితిని! ఒకవేళ మహాభక్తితో సోమదత్తుఁడీ సాధ్వికొసంగిన రత్నహారమే రాణా యనుమానమునకు హేతువయిన నిఁక నా గతియేమి? నా పాపమునకు నిష్కృతియుండదుగదా!... ...సరియే—రోగమున కౌషధమువలెఁ బాపమునకుఁ బశ్చాత్తాపమే శరణ్యము! నేను మీరాబాయికి విధింపఁబడిన శిక్షయందలి యథార్థమరసి పిమ్మట మహారాజును సందర్శించి నే నెరింగిన నిజమును విన్నవించెదను. (నిష్క్ర—)

తెర వ్రాలును.

పంచమాంకము సంపూర్ణము.

శ్రీరస్తు.

మీరాబాయి

షష్ఠాంకము.

మొదటిరంగము—

(ప్రవేశము—సుగుణాబాయి.)

సుగు:—(స్వగ) నేఁడుగదా లబ్ధవిజయనయితిని! నేఁడుగదా నాకనంతమగుసంతోష సాగరమున సంతరిల్లినది! నేఁటితో నంతఃపురమునకుఁగలపీడ వదలిపోయినది. మీరాబాయి నిశీథమునసే రాణివాసము వీడిపోయినది. ఇప్పటికిఁ జిత్తూరుపొలిమేరలనుగూడ దాటిపోయియుండును. శని వదలిపోయినది. ఇఁక నాకు హాయిగా నిద్రపట్టగలదు. (మీరానుద్దేశించి) ఓసీ! మీరా! ఇప్పుడైనను గ్రహించితివా సుగుణాబాయియొక్క సామర్థ్యము! పులిమీసములతో నుయ్యాల లూఁగనారంభించితివి. తుదకు నీవు త్రవ్వుకొన్నగోతిలో నీవే పడితివి. మహారాజుగర్భమున నుద్భవించియుఁ జిత్తూరురాణాను జేపట్టియు—నావిరోధమునకతమున నేఁడిట్టి యిడుములఁ గుడుచుచుంటివో! పలుమారులు మెల్లఁగఁజెప్పఁగా వింటివికాదు—పాదుభజనలు మానుమనఁగా—శ్రీ రంగనీతులు నుడివితివి. నగరునుండి వెడలఁగొట్టఁబడిన నీకిప్పుడే దేవుఁడు తోడ్పడునో చూచెదఁగాక! (ఇంచుక సేపాగి) కారణమేమియో సరిగ నూహింపఁజాలను—కాని—రాణా మిక్కిలి చింతాక్రాంతస్వాంతుఁడై యున్నాఁడు. ఆమెవలనఁ దనకుఁగలిగిన యపఖ్యా

తికి విచారించుచుండవోపు!...(ప్రక్కకుజూచి) పుట్టాసింగు రాజసం దర్శనముచేసి యిటు వచ్చుచున్నాడు. వానినడిగినఁ గొన్ని విషయములు తెలియఁగలవు.

(అపుడు పుట్టాసింగు ప్రవేశము)

పుట్టా :—(సుగుణాబాయినిజూచి తనలో) ఇదిగో! ఈ పాపముండ యిక్కడనే యున్నది. పరమభక్తురాలగు మీరాబాయికి స్వస్తి చెప్పించినది. కొంపకుఁ జిచ్చుపెట్టినది.

సుగు :—పుట్టాసింగూ! రాణాయిప్పుడెక్కడ?

పుట్టా :—మందిరములో నున్నారు—నళినితోను సోమదత్తునితోను మాటలాడుచున్నారు.

సుగు :—(తొట్రుపాటుతో) ఎందులకు? ఏవిషయమును గూర్చి?

పుట్టా :—యదార్థమునుగుఱించి—మీరుపన్నిన కపటతంత్రమునుగుఱించి—మీరుచేసిన మోసమునుగుఱించి—తెలిసినదా?

సుగు :—పుట్టాసింగూ! నీవెవరిసమ్ముఖమున మాటలాడుచున్నావో యెఱుఁగుదువా?

పుట్టా :—ఎఱుఁగకేమి? పరమభక్తురాలగు మీరాబాయిని బాధలందఁజేసిన వంచకురాలికట్టెదుట—భక్తితో మాతగాభావించి సోమదత్తుఁడిచ్చిన రత్నాలహారమును నళినికిలంచమిచ్చి సంగ్రహించిన మోసకత్తెకట్టెదుట—ఊరిలో లేని సోమదత్తుని మీరాబాయిమందిరములో నామెతోఁగలసియున్నట్లు కల్లలంపల్కిన మహాపాపాత్మురాలికట్టెదుట—అహహా—హహహా—అహహా నీయధికారమంతరించినది. అసత్యమెన్నఁటికిని దాగదు. నన్నుఁబోయి దయానందయోగీంద్రుని జెఱనుండి విడిపించి తీసికొనిరావలసినదిగా రాణావారాజ్ఞాపించిరి. నేను పోవుచున్నాను. పశ్చాత్తాపముబొంది చేసిన మహాపరాధము

నొప్పుకొన్నందులకు నళినిని మహారాజుగారు క్షమించిరి. కాని యీనాటి నుండియు నాటకమాడించినందులకు నీగతి యేమగునో!

సుగు:—(స్వగత) ఇంక నాకాయువుమూడినది. రాణాయొక్క ఖడ్గమున కేగనేల? నా యంతనేనే యిప్పుడునూతంబడి ప్రాణత్యాగ మొనరింతును.

(నిష్క్రమించును.)

పుష్టా:—ఇట్టి కుటిలచిత్తులుండుటచేతనే, భారతావని నానాటికి స్త్రీయశక్తి సన్నగిలుచున్నది అమాయకురాలగు మీరాదేవి నీవె సాధించినది—దూషించినది-ఆమె చేసిన సత్కృతులను రోసినది. రోయుటమాత్రమే కాదు పుల్లలుపెట్టి రాణామనస్సుం జెరచినది. అసత్య మెంతకాలముదాగును? అధర్మ మెంతవఱకునిలుచును? రాణాకూడ నేడు వికలచిత్తుండై సర్వకాలసర్వావస్థలయందు—"హా మీరా!" యని యామెనే స్మరించుచున్నాడు

(నేపథ్యమున—)

"అయ్యో! అయ్యో! సుగుణాబాయి నూతిలోబడినది"—

పుష్టా:—(ఆలకించి) ఆఁ-ఆఁ-నూతిలోబడినదా? సుగుణాబాయియా? (పఱుగిడిపోవును.

తెర వ్రాలును.

రెండవరంగము.

(ప్రవేశము—విచారగ్రస్తుండై కుంభుడు)

కుంభు:—హా మీరా! మీరా! బుద్ధిహీనుండనై-గర్వాంధకార ప్రమత్తహృదయుండనై నిన్నుం గోల్పోయితిని. ఆపాదుముండ

మాటలను వింటిని. సత్యము విదితమైనంతనే తన్ను నేనెక్కడశిక్షిం తునోయని యామె నూతంబడినది......అయ్యో! నివంటిసౌందర్య వతి—నిన్నుఁబోలిన భర్తలు—నాకెట్లులభించును? అక్కటా! నీ దివ్యమంగళవిగ్రహమును గన్నులారఁ సంపర్శించుభాగ్యము నాకు లేదా? అబ్బా—బాధ—తాపము—హా! మీరా! మీరా! నీముఖ బింబమునుగాంచినపుడే కందర్పుఁడు నాహృదయము లోఁ బ్రవేశించి నాఁడు—స్థిరనివాసమేర్పఱచుకొనినాఁడు వాఁడిపూవులచేఁ బొడిచుఁ చూల్చుచున్నాఁడు (మన్మథుని నుద్దేశించి) ఓరీ మధనా! ఏల నాతో వృథావివాదముఁ దెచ్చిపెట్టుకొందువు? రంజనిర్మాణ కళాకౌశల్యముఁ బ్రకటించుకోనలాంగి—నామీరా—ముద్దులమీరా—యుండగా నీయాం టలు నాయొద్దసాగునా?......మీరా! మీరా! రమ్మా. త్వరిత గతినిరమ్మా. తడయకుము మదనుఁడు గర్వితుఁడై విజృంభించుచున్నాఁ డు. వీనిపోగరుఁ గట్టింపవలయును. ఆలస్యముసేయుకుము రమ్మా అబ్బా—పిలువఁగానే రావేమి? నన్నేడ్పింపఁజూచుటకు నీకిది సమయ ము? పోనిమ్మా-మీరా! నీవురాకున్న నేనేమియిచ్చెదను. (ముందు నకుఁబోయి) ఎక్కడుంటివి? ఆఁ-ఇక్కడున్నావు! ఏమి నన్నుఁజూచి పాఱిపోవుచుంటివా? అబ్బా—నీకింత బెట్టెందులకు? మనమిరువురము గలసి పోరాడినఁగాని—రతిరాజు పరాజితుఁడుకాఁడు ఏమి? నన్నుఁ జూచి పాఱిపోవుచున్నావా? (రెండడుగులు ప్రక్కకిడి) ఈమూల దాఁగియున్నావా? అహో! ఏమినీమాయ! మెఱపుఁదీగవలె నొక పరి కన్నులకుఁ బొడసూపి యంతలోనే యదృశ్యవగుచున్నావు! ఆఁ—దొరకితివి. ఇఁకఁ బట్టుపడితివి- నీ కుసుమకోమలదేహము నా బాహువులలోఁ జిక్కినది—నీచెక్కుటద్దములతో నావ్రేళ్లు సయ్యాట లాడఁగలవు. నీయధరసుధారసం బాస్వాదించి నాయపరిమిత దాహ తృష్ణఁ బాపుకొందును. అపుడేమిసేయుదువు? రమ్మా. రమ్మా ముద్దిమ్మా

(అని చేతులుచాచి ముద్దిడుకొనఁబోయి క్రిందఁబడి) హా! ఏమిది? నామీరా నాకొఁగిటలేదా? లేదా? హా మీరా! మీరా! నా యందు నీకాగ్రహమా? లేక పరాకా? పాండురంగనియందలి భక్తిచే నన్ను మరచిపోయితివా? ఒక్కపరి—ఒక్కపరిచాలును—నీ మనోమోహనవిగ్రహమును నాకుఁజూపుము. చూపవా? నన్నుదుఃఖ పెట్టుట నీకు న్యాయమా? రంగా! పాండురంగా! నీకింతస్వార్థమెం దులకయ్యా? నీవయిన నామెతోఁ జెప్పరాదా? చెప్పి నాకోర్కె తీర్పరాదా?.........హా! మరచితిని. మతిభ్రమణముచేఁ బలవ రించుచున్నాను—నామీరా యీ నిశీధముననే బయలుదేఱి పండరికిఁ బోయినదని చెలికత్తెయగు నళిని చెప్పినదిగదా! (స్మృతినభినయించి) అవును తప్పక యామె పండరిలోనే యుండును. నేనిప్పుడే దయా నందయోగిని సందర్శించి, అమ్మహాత్మునితోఁ బండరి కేగెదను. ఆలస్య మేల? యోగిపుంగవుం గలసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

తెర వ్రాలును.

మూఁడవరంగము—పండరీపురమునఁ బాండురంగాలయము.

(ప్రవేశము—పాండురంగనివిగ్రహముమ్రోల మీరాబాయి.)

మీరా:—(అంజలిఘటించి) హే దీనమందారా! హేభక్త జనబంధూ! హే కరుణాసింధూ! హే సనకసనందనాది మునిగణ సేవితా! హే బృందారకవందిత సుందరచరణారవిందా! హే దుష్ట శిక్షణ శిష్టరక్షణ దీక్షాదక్షా! హే కోటిసూర్యప్రభాభాసితా! హే

మానితాకారా! హే నిర్వ్యాజకృపాలహరీ! హే శ్రీరంగా! హే రంగా! హే పాపభంగా! హే శుభాంగా! పాహిమాం-పాహిమాం రంగా! పాండురంగా!

సీ॥ నీనామపఠనంబు ♦ నిఖిలపాపము వేధ
గణముభేదించు సిం ♦ గంపుఁగోదను
నీపదాంబుజసేవ ♦ తాపత్రియాలక్షీల
దావాగ్నిఁజల్లార్చు ♦ తెలిజలంబు
నీప్రాపుసంపదా ♦ నీకకారణమాచు
వేల్పువాకిటయుండు ♦ నెలయుచెట్టు
నీదర్శనం బతి ♦ నిర్మలాత్ములుగోరు
ముక్తిసాధమునకు ♦ మొదటిమెట్టు

గీ॥ త్రికరణంబులచేతను ♦ దృఢతరముగ
నిన్నె ప్రేమించియుంటిని ♦ నెమ్మనమున
ఒరులు ముట్టఁగలేదు నా ♦ యొడలు-దీని
నైక్యమొనరించుకొమ్మ నీ ♦ యందురంగ!

(అనుబంధము—)

(భక్త్యావేశముచే భజనసేయుచుఁ గ్రిందఁబడి ప్రాణములు విడుచును)

తెర వ్రాలును.

నాల్గవ రంగము—పండరీపురప్రాంతము.

(ప్రవేశము—కుంభుఁడు—దయానందుఁడు)

దయా :—మహారాజా! చూచితివా?

మ॥ అదిగో! పంకతి! భ క్తబృందమదిగో! ♦ ఆనందమింపొందఁగాఁ
బదముల్ పాడుచుఁ బాండురంగ ప్రతిభున్ ♦ బల్మాఱు ఖ్యాతింపు చున్
ముదితోత్సాహముతోడ నర్చనలు సం ♦ పూజ్యస్థితింజేయు న
య్యదె! పుణ్యాంచితదృశ్యరాజము;సుఖ ♦ వ్యాపారసు శ్రీ మునున్!

కుంభు :—మహాశయా! పరమపవిత్రంబై. పుణ్యక్షేత్రంబు లలో నగ్రగణ్యమగు న పాండురంగనిలయమగు పండరీపురముం బ్రవేశించితిమిగదా! ఇపు డాలయములోని కేఁగి మీరాబాయిజాడలం దెలియవలయును.

దయా :—(మందహాసముతో) వెఱ్ఱివాఁడా! భవపాశముసఁ దగుల్కొనెద వేల? పాండురంగసందర్శనముకన్న భార్యాసందర్శనము నెక్కుడుగ సంతోషదాయకమా?

కుంభు :—(పరిక్కఁజూచి) ఆర్యా! ఆభజన లేమి? ఆజన సమూహము లేమి? - కోలాహలమేమి?

దయా :—(పరికించి) రాజా! ఎవ్వఁడో యొకపురుషుఁడటు పోవుచున్నాఁడు వానినడిగి తెలిసికొనుము.

కుంభు :—(ముందున కేగి) అయ్యా! ఆజనసమూహమేమి? ఆభజనలేమి? తెలియఁజేసి నన్ను గహింతురా? (వినుటనభినయించి) ఆఁ-ఏమనుచున్నారు? ఎవ్వతెయో యొకసాధ్వీమణి పాండురంగనిలో నైక్యమందుటచే, భౌతికంబగు నామె దేహము నూరేగింపుతోఁ దీసికొనిపోయి భూస్థాపిత మొనరించుచున్నారనియా? (దయానందునుద్దేశించి) స్వామీ! దయానందా! ఆస్త్రీమూర్తి యెవ్వరో తెలిసికొనవలయును. ఏలకో నాచిత్తము తత్తరపడుచున్నది. త్వరితగతిని రండు.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు)

తెర వ్రాలును.

ఐదవ రంగము—పాండు రంగాలయము

(ప్రవేశము—మూర్ఛితుఁడయి కుంభుఁడు—శైత్యోపచారము లొనరించుచు దయానందుఁడు)

దయా :—(స్వగ) పరమభక్తురాలు మీరాబాయి! కనుకనే జన్మరాహిత్యముం బడయఁగల్గినది! మహామునులకుఁగూడ దుర్లభం బగు పదముం బొందఁగలిగినది. పరమేశ్వరునిలో నైక్యముచెందుట సామాన్యులకు వశమా? ఈతఁడు మోహావిభ్రాంతుఁడగుటచే నిట్లు మూర్ఛ మునింగినాఁడు.

కుంభు :—(మూర్ఛ లేచి) హా! మీరా! మీరా! ఇఁక నిన్ను జూచుభాగ్యము నాకీజన్మకు లేదా?

దయా :—రాజా! ఊఱడిల్లుమూఱడిల్లుము.

కుంభు :—అయ్యో! దయానందా! నిర్భాగ్యుండనగు నా కింక నూఱట యెట్లుగలుగును?

గీ॥ నాదుభాగ్యము జీవము ♦ నాదుహృదయ
మైన నాసాధ్వి ననువీడి ♦ యరిగెనేఁడు
ఆమె లేకున్న నేనెట్లు ♦ లవనియందు
బ్రతుకఁగలవాఁడ! చెప్పుమా! ♦ పరమపురుష!

దయా :—(మందహాసముతో) నాయనా! ఆమె పాండు రంగనిలో లీనమయినది. అందులకు నీవు సంతోష మందవలసినదే కాని, విచారమందఁబని లేదు. నేనొక విషయమును జెప్పుచున్నాను విను. లోకములో నొకనికి నింకొకనికి శాశ్వతమగు సంబంధమేదియు లేదు. అందఱకు బందువగువాఁడా పాండురంగఁడొక్కఁడే!... ... నాయనా! ఇంతవఱకు నీహృదయ మజ్ఞానాంధకారావృతమైయున్నది

జ్ఞానదీపకుఁడు బ్రకాశపెట్టును. సంసారమనుచెఱసాలయందుం దాలుబడ్డయనుత్రాళ్ళచేఁ గట్టఁబడి మోహవివశులగు మనుజులకు మోక్షము లేదు. అట్టివారిజన్మము నిష్ఫలము. భవబంధములకుఁ జిక్కుపడక భక్తితోఁ బాండురంగని భజించు మహాత్ములే చరితార్థులు! మీరాబాయిలోఁగల సౌందర్యముఁ జూచి ముగ్ధుండవైతివే కాని భక్తిని బ్రశంసింపలేకపోయితివి. నేఁడామె నీకు మార్గదర్శినియైనది. ఆమె యెట్లు జితేంద్రియత్వ మలవఱచుకొని, మహోత్కృష్టపదవిం బొందినదో నీవు గ్రహింపుము. శ్లాఘ్యము సంతోషదాయకమునగు నట్టిమార్గమునే నీవుకూడ ననుసరింపుము. అంతియేకాని—

ఉ. శాశ్వతమంచు దేహములు ♦ శాశ్వతమంచు నలుబిడ్డలున్
శాశ్వతమంచు భోగములు ♦ స్వాంతమునం దలపోసి భక్తిమై
శాశ్వత రంగనామమును ♦ సంస్మరణంబును జేయకుంట చే
శాశ్వత సౌఖ్యదాయకము ♦ సద్గతికల్గునె యెన్నఁడేనియున్!

కుంభు:—(దయానందుని పాదములపైఁబడి) మహాత్మా! నీయాజ్ఞను దలఁదాల్తును నీవు బోధామృతముం బ్రసాదించి హృదయపరివర్తనముగల్పించి, నన్ను ధన్యునింజేసితివి. నీవుచెప్పినచొప్పున భక్తురాలగు మీరాబాయిని హృదయమునందిడుకొని నిన్ను గురుదేవుఁగ భావించి విషయభోగములుండనుగాక, ముప్పొద్దులందు నా పాండురంగని పాదారవిందములనే భజింతును.

దయా:—అయిన నీకుఁ గావలసిన దేమున్నది?

కుంభు:—మహాత్మా! అవ్యాజంబగు కరుణాతిశయముం జూపి నన్నుద్ధరించితివి—నా యజ్ఞానమును రూపు మాపితివి—నాకుఁ దగునుపాయ మెఱిఁగించితివి. మీరాబాయినామము శాశ్వతముగా నుండులటులఁ జిత్తూరులో నొకమందిరము నిర్మింపవలయును ఇక నా తలంపు. గావలసిన దేమున్నది? అయిన నిట్లగుఁగాక!

గీ॥ ధర్మపాలనమున రాజు ♦ దనరుఁగాక !
సర్వలోకేశు మెప్పించు ♦ శక్తిభక్తి
స్త్రీపురుష బృందమందునఁ ♦ జెలఁగుఁగాక !
పృథ్వి ధనధాన్యసమృద్ధి ♦ వెలయుఁగాక !

సమూ :—తథాస్తు ! తథాస్తు !! తథాస్తు !!!

తెర వ్రాలును

షష్ఠాంకము సంపూర్ణము.

